

PUTOVANJE KA ALLĀHU

komentar hadītha:
"Nikoga od vas neće spasiti njegova djela"

Ibn Redžeb el-Hanbelī

PUTOVANJE KA ALLĀHU

imām hāfidh Ibn Redžeb el-Hanbelī

Plav, Sandžak
ramadān* 1433. *hidžretske
jul 2012. godine

Izdavač:
"K e l i m e t u l – H a qq"
Plav, Sandžak
www.kelimetul-haqq.com
www.kelimetul-haqq.org
kelimetul_haqq@hotmail.com

Autor:
imām hāfidh Ebul-Feradž ibn Redžeb el-Hanbelī

Prevod, prelom i lektura teksta:
Ebū Ahmed

Unos teksta
Ebū Hafsa

Dizajn korice:
Ebū Merjem

Štampa:
"K e l i m e t u l – H a qq"

Rekao je Allāhov Poslanik
Muhammed, sallallāhu 'alejhi we sellem:

*''Najvrijedniji džihād je reći **riječ istine** pred nepravednim vladarem.''* [1]

*''Prvak šehīdā je Hamza, a potom čovjek koji dođe nepravednom vladaru, kaže mu **istinu** u lice, pa ga vladar ubije.''* [2]

*''Neka nikoga od vas ne spriječi strah od ljudi da kaže istinu kada je vidi ili bude njen svjedok, jer mu **riječ istine** neće približiti čas smrti, niti mu umanjiti nafaku.''* [3]

---

[1] *hadīth* bilježe Ebū Dāwūd, et-Tirmidhī i Ibn Mādže u svojim *''Sunenima''* od Ebū Se'īda el-Hudrija i Ebū Umāme el-Bahilija.

[2] *hadīth* bilježi Hākim od Džābir ibn 'Abdullāha.

[3] *hadīth* bilježi *imām* Ahmed u svome *''Musnedu''* od Ebū Se'īda el-Hudrija.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

BIOGRAFIJA AUTORA

Hāfidh Ebul-Feredž ibn Redžeb el Hanbelī

On je *imām hāfidh* ZejnudDīn 'AbdurRahmān ibn Ahmed ibn 'AbdurRahmān ibnul-Hasan ibn Muhammed ibn Ebul-Berekāt Mes'ūd es-Sulemī el-Hanbelī ed-Dimešqī. Njegova *kunja* je bila Ebul-Feredž, a nadimak Ibn Redžeb, što je zapravo bio nadimak njegovog djeda koji je rođen u tom mjesecu (*redžebu*).

Rođen je u Bagdādu 736. *hidžretske* godine i odgojen je u učenoj i bogobojaznoj porodici. Umro je u noći ponedeljka četvrtog dana mjeseca *ramadāna* 795. *hidžretske* godine u Damasku.

Učio je i uzimao znanje od velikih učenjaka svog vremena.

U Damasku je učio pred Ibnul-Qajjim el-Džewzijem, ZejnudDīnom el-'Irāqijem, Ibn en-Neqībom, Muhammed ibn Ismā'īl el-Habbāzom, Dāwūd ibn Ibrāhīm el-'Attārom, Ibn Qātī el-Džebelom i Ahmed ibn 'Abdul-Hādī el-Hanbelijem.

U Mekki je slušao od el-Fehr 'Uthmān ibn Jūsufa el-Nuwejrija.

U Qudsu (Jerusalemu) je slušao od *el-hāfidha* el-'Alā'ija.

U Misru je slušao od SadrudDīna Ebul-Fetha el-Mejdūmija i NāsirudDīna ibn el-Mulūka.

Mnogi studenti znanja su mu dolazili da bi pred njim učili. Među najpoznatijim od njegovih učenikā bili su Ebul-'Abbās Ahmed ibn Ebū Bekr ibn 'Alī el-Hanbelī, Ebul-Fadl Ahmed ibn Nasr ibn Ahmed, Dāwūd ibn Sulejmān el-Mewsilī, 'AbdurRahmān ibn Ahmed ibn Muhammed el-Muqrī, ZejnudDīn 'AbdurRahmān ibn Sulejmān ibn Ebul-Karam, Ebū Dherr ez-Zerqašī, el-Qādi 'Alā'udDīn ibn el-Lehām el-Ba'lī i Ahmed ibn SejfudDīn el-Hamewī.

Ibn Redžeb se posvetio znanju i uložio ogromnu većinu svog vremena istražujući, pišući, izdavajući, podučavajući i dajući *fetwe*.

Mnogi učenjaci su ga pohvalili zbog njegovog ogromnog znanja, *zuhda* i stručnosti u *hanbelijskom medhhebu*.

Ibn Qādi eš-Šuhbe je o njemu rekao:
''*On je čitao i postao pronicljiv u različitim poljima nauke. Prihvatio se mes'elā medhheba sve dok ih nije usavršio. Posvetio se učenju znanja tekstova, mahanā i značenja hadītha*''. [4]

Ibn Hadžer je o njemu rekao:
''*On je bio nadasve pronicljiv u nauci hadītha, u pogledu imena prenosilaca, njihovih biografija, njihovih puteva predaja i svijesti o njihovom značenju*''. [5]

[4] Ibn Qādi eš-Šuhbe, ''*Tārīh*'', 3. tom, 195. str.

[5] Ibn Hadžer, ''*Inbā'ul-Gamr*'', 1. tom, 460. str.

Ibn Muflih je o njemu rekao:
''*On je šejh, veliki 'ālim, hāfidh, zāhid, šejh hanbelijskog medhheba; izdao je mnoge korisne radove.*'' [6]

Napisao je mnoge korisne radove; neki od njih su istaknuti, poput ''*El-Qawā'id el-Kubrā fil-Furū'* '', o kojem je rečeno: ''*To je jedno od čudā ovoga doba*''. [7]

Za njegov komentar na et-Tirmidhijev ''*Sunen*'' je rečeno da je najdetaljniji i najbolji ikada napisan; do te mjere da se el-'Irāqī – o kome je Ibn Hadžer rekao: ''*On je bio čudo svoga doba*'' – potpomagao njime kada je sakupljao svoj komentar na istu knjigu.

Štaviše, on ima mnoga vrijedna djela koja objašnjavaju različite pojedinačne *hadīthe*, kakvi su: ''*Šerh Hadīth Mā Dhi'bāni Džāi'an Ursilā fī Ganam*'', ''*Ihtijār el-Ewlā Šerh Hadīth Ihtisām el-Mele' el-E'alā*'', ''*Nūr el-Iqtibās fī Šerh Wasijje en-Nebijj li Ibn 'Abbās*'' i ''*Kešful-Kurbe fī Wasfi Hāli Ehlil-Gurbe*''.

Iz oblasti *tefsīra* napisao je djela: ''*Tefsīr sūre el-Ihlās*'', ''*Tefsīr sūre el-Fātiha*'', ''*Tefsīr sūre en-Nasr*'' i ''*El-Istignā' bil-Qur'ān*''.

Iz oblasti *hadītha* je napisao sljedeća djela: ''*Šerh 'ilet-Tirmidhī*'', ''*Fethul-Bārī Šerh Sahīh el-Buhārī*'' i ''*Džāmi' el-'Ulūmi wel-Hikem*''.

---

[6] *''El-Maqsed el-Aršad''*, 2. tom, 81. str.

[7] Ibn 'AbdulHādī, *''Dail 'alā Tabeqāt Ibn Redžeb''*, 38. str.

Na polju *fiqha* je napisao sljedeća djela: ''*El-Istihrādž fī Ahkām el-Harādž*'' i ''*El-Qawā'id el-Fiqhijje*''.

Na polju biografija napisao je monumentalni ''*Dajl 'alā Tabeqātil-Hanābile*''.

Također je napisao i djela: ''*Latā'if el-Me'ārif*'' i ''*Et-Tahwīf minen-Nār*''.

Uvod

Sa imenom Allāha, Milostivog, Samilosnog

El-Buhārī bilježi od Ebū Hurejre, *radijallāhu anhu*, da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: *"**Nikog od vas neće spasiti njegova djela.**"* Upitali su: *"Zar ni tebe, Allāhov Poslaniče?"* On reče: *"**Ni mene, ako me Allāh ne obaspe milošću! Radite ispravno, iskreno i umjereno! I putujte ka Allāhu ujutru, poslije podne** (na kraju dana) **i u jednom dijelu noći! Držite se umjerenog puta i stići ćete** (do željenog cilja)!"* [8]

On je također zabilježio ovaj *hadīth* na drugom mjestu sa riječima: *"**Ova vjera je lahka. U ovoj vjeri se niko neće sa njom hrvati** (preopteretiti)**, a da ga ona neće savladati. Budite umjereni i radite ispravno! Obveseljavajte i tražite pomoć od Allāha jutrom, popodne** (na kraju dana) **i nešto krajem noći!**"* [9]

On također bilježi od 'Ā'iše, *radijallāhu 'anhā*, da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: *"**Radite ispravno, iskreno i umjereno i radujte se, jer nikoga u džennet neće uvesti njegova djela.**" – "Zar ni tebe, Allāhov Poslaniče?" – "**Ni mene, jedino ako me Allāh obaspe oprostom i milošću.**"* [10]

On također od nje bilježi da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: *"**Radite ispravno, iskreno i***

---

[8] *hadīth* bilježi el-Buhārī (broj 6463).

[9] *hadīth* bilježi el-Buhārī (broj 39).

[10] *hadīth* bilježi el-Buhārī (broj 6467).

umjereno. Znajte da nikoga neće njegovo djelo uvesti u džennet i *(znajte)* ***da su Allāhu najdraža djela ona koja su najtrajnija, makar bila i neznatna*** *(makar ih bilo malo)*.''[11]

Ovi časni *hadīthi*[12] određuju veliki i važan princip iz kojeg se granaju mnoga pitanja vezana za putovanje ka Allāhu, putujući duž Njegovog puta.

[11] *hadīth* bilježi el-Buhārī (broj 6464).

[12] Muslim (broj 2816 i 7113) bilježi *hadith* od Ebū Hurejre da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***''Nema nijedne osobe čije će je djelo uvesti u džennet.''*** Bio je upitan: *''Allāhov Poslaniče, pa zar ni tebe?''* On je odgovorio: ***''Čak ni mene, ako me Allāh ne obuhvati svojom milošću.''***
On također bilježi (broj 2816 i 7121) od Džābira da je čuo Allāhovog Vjerovjesnika, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, da kaže: ***''Djela nijednog od vas ga neće uvesti u džennet ili ga spasiti od vatre; čak ni mene, izuzev da to bude kroz Allāhovu milost.''***
Hadith je također od Ebū Se'īda zabilježio Ahmed (broj 11486), a od Ebū Musā'a, Usāme ibn Šerīka, Šerīk ibn Tāriqa i Esed ibn Kurza ga je zabilježio Taberānī u *''El-Kebīru''* (broj 493, 1001, 6549, 7218 i 7221).

PRVO POGLAVLJE
VELIKI PRINCIP

Što se tiče ovog principa, to je princip da čovjekova djela nisu dovoljna da ga spasu od *džehennemske* vatre ili da mu obezbijede ulazak u *džennet*; već, nasuprot ovome, ovo se može desiti samo putem Allāhove milosti i Njegovim oprostom. Qur'ān podržava ovo značenje na mnogim mjestima, kakve su Njegove riječi:

فَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ وَأُخۡرِجُواْ مِن دِيَٰرِهِمۡ وَأُوذُواْ فِي سَبِيلِي وَقَٰتَلُواْ وَقُتِلُواْ لَأُكَفِّرَنَّ عَنۡهُمۡ سَيِّـَٔاتِهِمۡ وَلَأُدۡخِلَنَّهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ ثَوَابٗا مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِۚ وَٱللَّهُ عِندَهُۥ حُسۡنُ ٱلثَّوَابِ

"Onima koji su *hidžru* učinili i koji su iz domova svojih prognani, koji budu na putu Mome uznemiravani i koji budu ubijali i ubijani – obrisaću njihova loša djela i uvešću ih u *džennetske* bašče kroz koje će rijeke teći, kao nagrada od Allāha. A kod Allāha je nagrada najljepša." [13]

---

[13] *sūra* Ālu 'Imrān, 195. *ājet*.

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَٰنٍ وَجَنَّـٰتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ

"Gospodar njihov im šalje radosne vijesti o Njegovoj milosti i zadovoljstvu i *džennetima* u kojima će oni vječno uživati." [14]

تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَـٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ

"U Allāha i Poslanika Njegova vjerujte i imecima svojim i životima svojim na Allāhovom putu se borite – to vam je, da znate, bolje. On će vam grijehe vaše oprostiti i u *džennetske* bašče vas, kroz koje će rijeke teći, uvesti, i u divne dvorove u *edenskim* vrtovima; to će biti uspjeh veliki." [15]

...spominjući pobjedu i ulazak u *džennet* zajedno sa oprostom i milošću, time potvrđujući da ovo ne može biti postignuto (drukčije), izuzev ovime.

Neki od *selefā* je rekao: *"Āhiret se sastoji ili od Allāhovog oprosta ili od vatre; a ovaj svijet je ili izvor Allāhove zaštite ili izvor uništenja."*

---

[14] *sūra* et-Tewbe, 22. *ājet*.

[15] *sūra* es-Saff, 11. i 12. *ājet*.

Na svojoj samrtničkoj postelji se Muhammed ibn Wāsi' oprostio sa svojim prijateljima, rekavši: *"Es-Selamu 'alejkum, ili u vatru ili u Allāhov oprost"*. [16]

Što se tiče Allāhovih riječi:

وَتِلْكَ ٱلْجَنَّةُ ٱلَّتِىٓ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

"To je *džennet* koji ste naslijedili <u>zbog onoga što ste radili</u>." [17]

كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔۢا بِمَآ أَسْلَفْتُمْ فِى ٱلْأَيَّامِ ٱلْخَالِيَةِ

"Jedite i pijte, radosni, <u>zbog onoga što ste u danima minulim radili</u>!" [18]

...učenjaci su se podijelili u pogledu značenja ovoga, dijeleći se na dva mišljenja:

1. Ulazak u *džennet* se postiže Njegovom milošću, ali se određivanje (raspodjela) stepena i stanja (položaja) u *džennetu* čini u skladu sa djelima koja su ljudi učinili. [19] Ibn 'Ujejne je rekao: *"Oni su smatrali da se spas od vatre dešava putem Allāhovog oprosta, ulazak u džennet se dešava Njegovom dobrotom (milošću), a određivanje stepena (položaja) se dešava u skladu sa čovječijim djelima."*

---

[16] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (*"El-Hilje"*, 2. tom, 348. str., br. 199).

[17] *sūra* ez-Zuhruf, 72. *ājet*.

[18] *sūra* el Haqqah, 24. *ājet*.

[19] Ibn Hadžer (*"Fethul-Bārī"*, 11. tom, 295. str.) navodi ovo mišjenje od Ibn Bettāla.

2. Da je (*harf*) *"bā"* koji je spomenut u Njegovim riječima: "**bi mā kuntum ta'lemūn (zbog onoga što ste radili)**", "**bi mā esleftum fī ejjāmil-hālije (zbog onoga što ste radili u proteklim danima**)" je *"bā"* korišten da ukaže uzročnost (*sebeb*). Otuda je značenje to da je Allāh odredio da djela budu sredstvo ulaska u *džennet*. *"Ba"* koji je negiran u njegovim, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, riječima: ***"Sama djela neće uzrokovati da čovjek uđe u džennet"*** je *"ba"* koji ukazuje na poređenje, *muqābela* (obeštećenje) i *mu'āwida* (zamjenjivanje sličnog sličnim). [20]

Značenje *hadītha* bi onda bilo da niko ne zaslužuje ulazak u *džennet* vrednošću (vrlinom) djelā koja je učinio. Putem ovog objašnjenja pobija se pogrešno razumijevanje da je *džennet* nagrada za djela, tj. shvatanje da osoba, vrijednošću sāmih svojih djela, ima pravo da joj Allāh odobri ulazak u *džennet*, kao što onaj koji plaća cijenu za robu ima pravo da mu je prodavac preda. Ovo objašnjenje razjašnjava da se istinski ulazak (u *džennet*) dešava Allāhovom dobrotom i milošću, a da su djela (samo) uzrok za ulazak u *džennet*.

Stoga istinski ulazak u *džennet* zavisi od Allāhove dobrote, Njegovog oprosta i milosti: On je onaj koji blagosilja osobu *sredstvom* i *rezultatom* tog sredstva. Otuda ulazak nije direktna posljedica (ishod) djelā, sāmih po sebi. Zabilježeno je u *"Sahīhu"* da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Uzvišeni Allāh je rekao džennetu:*** **"Ti si**

[20] Isto, navodeći ovo mišljenje od Kirmānija. Ovo znači poput poslovne transakcije u kojoj jedan čovjek kupuje robu i daje, zauzvrat, njenu ekvivalentnu cijenu.

Moja milost i Ja ću se tobom smilovati kome Ja želim od Svojih robova"."

"Robovi nemaju prava kod Njega
koje on mora ispuniti, nikada!
Naprotiv, u Njegovom prisustvu svaki trud je bijedan.
Ako su oni kažnjeni – onda je to Njegovom pravdom,
a ako su oni u blaženstvu – onda je to Njegova dobrota.
On je nježan i silan."

1.1 *ELHAMDULILLAH* JE NAKNADA ZA SVAKU USLUGU

A ako se kaže: *Ali, Habīb ibn eš-Šehīd prenosi da je el-Hasan rekao: " "Elhamdulillāh" je naknada svake usluge (dobrote), a "Lā ilāhe illAllāh" je naknada za džennet."*

...značenje ove izjave je također prenešeno od Allāhovog Poslanika, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, preko Enesa, Ebū Dherra i drugih. I pored toga što *senedi* svih ovih *hadīthā* sadrže slabost, [21] značenje je podržano Allāhovim riječima:

إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَ ۚ يُقَـٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ وَٱلْقُرْءَانِ ۚ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِۦ مِنَ ٱللَّهِ ۚ فَٱسْتَبْشِرُوا۟ بِبَيْعِكُمُ ٱلَّذِى بَايَعْتُم بِهِۦ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ

"Allāh je od vjernika kupio živote njihove i imetke njihove u zamjenu za *džennet* koji će im dati: oni će se na Allāhovom putu boriti, pa ubijati i ginuti. To je Allāhovo obećanje koje im je On uistinu dao u Tewrātu, Indžīlu i Qur'ānu, a ko dosljednije ispunjava svoje obećanje od Allāha? Zato se radujte trgovini koju ste sa Allāhom sklopili, a to je velika pobjeda." [22]

[21] El-Gazālī ih je naveo u *"Ihjā' 'Ulūmid-Dīn"* (1. tom, 299. str.), a 'Irāqī je rekao: *"Zabilježili su ih Ibn Adī' i Mustagfirī, ali nijedan od njih nije autentičan."*

[22] *sūra* et-Tewbe, 111. *ājet*.

Ovdje je *džennet* spomenut kao naknada za život i imetak.

Odgovor na ovo je da se je Allāh, *Slavljen i Uzvišen je On*, putem Svoje blagodati, milosti, dobrote i velikodušnosti obratio Svojim robovima na način koji će ih podstaći da Mu se pokore, koristeći jezik i koncepte koji se mogu lahko razumjeti i koji se mogu prepričati. On je Sebe stavio u poziciju kupca i dužnika, a njih je stavio u ulogu prodavaca i onih koji daju zajam. Ovo ih onda podstiče da odgovore Njegovom pozivu i da žure pokornosti Njemu. U stvarnosti, međutim, sve pripada Njemu i dato je Njegovom dobrotom i milošću: život i imetak pripadaju Njemu i ovo je razlog zašto nam je On naredio da u nastupu nevolje kažemo:

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ

"*Innā lillāhi we innā ilejhi rādži'ūn*" ("Mi smo Allāhovi i mi se Njemu vraćamo)!" [23]

Uprkos tome, On naređuje onima koji troše svoje živote i svoje imetke na Njegovom putu, upoređujući ih sa prodavcima i davaocima zajma. Stoga je čovjek upoređen sa nekim ko ima imetak koji on može da proda ili da ga dā kao zajam nekom drugom koji to ne posjeduje.

Na isti način, sva djela se dešavaju kao posljedica Njegove dobrote i milosti, pa ipak On naređuje onima koji ih obavljaju, pripisuje djela njima i određuje da djela budu izraz (njihove) zahvalnosti i uzvraćanja na Njegove blagodati.

[23] *sūra* el-Beqare, 156. *ājet*.

1.2 OBJAŠNJENJE ZNAČENJA BLAGODATI

Ibn Mādže bilježi od Enesa, *radijallāhu 'anhu*, da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Nema blagodati koju Allāh podari Svome robu za koju on kaže: "Elhamdulillāh", a da ono što je dao nije bilo bolje nego ono što je uzeo."*** [24] Ovo su također spomenuli 'Umer ibn 'Abdul'Azīz, [25] el-Hasan [26] i drugi od *selefā*. [27]

Značenje ovoga je prouzrokovalo problem velikom broju učenjaka, prošlosti i sadašnjosti, ali ako se ono shvati u svjetlu naše prethodne diskusije, njegovo značenje je očigledno. Blagodat spomenuta u *hadīthu* (date čovjeku) je *dunjālučka* blagodat, a izjava hvaljenja Allāha je jedna od vjerskih blagodati. Vjerske blagodati su bolje nego *dunjālučke* blagodati. Otuda, pošto je blagodat hvaljenja Allāha pripisana robu, jer ju je on izgovorio, Allāh smatra da on (rob) daje veću blagodat zauzvrat (kao odgovor na prvobitnu blagodat). [28] Ovo je razlog zašto je u predaji spomenuto: ***"Elham-***

[24] *hadīth* bilježi Ibn Madže (broj 3805) od Enesa. Būdajrī je rekao: *"Njegov sened je hasen"*, kao što je rekao i es-Sujūtī *"Ed-Dur el-Mendhūr"* (1. tom, 34. str.), a el-Albānī (*"Sahīh et-Tergīb"*, broj 1573) ga je ocijenio *hasenom*. ***"Ono što je dao"*** je bio izraz zahvale, a ***"ono što je uzeo"*** je usluga (dobrota, blagodat). Pogledaj Sindī, *"Hāši'a 'alā Ibn Mādže"* 4. tom, 251. str.

[25] predaju bilježi el-Bejheqī (*"Šu'ab el-Īmān"*, broj 10038).

[26] predaju bilježe el-Bejheqī (*"Šu'ab el-Īmān"*, broj 4406) i Ibn Ebī Dunjā (*"Eš-Šukr"*, broj 111).

[27] Kao što je Bekr ibn 'Abdullāh (*"Šu'ab el-Īmān"*, broj 4408).

[28] Dok je, u stvarnosti, Allāh Onaj Koji je dao oboje.

dulillah, sa hvalom koja odgovara i zadovoljava Njegove blagodati, suzbija Njegovu kaznu i djeluje kao odgovor na Njegovo dodavanje.'' [29]

Shvaćeno u ovom svjetlu, izjava hvale je naknada za *džennet*.

[29] Ibn Hadžer (*''Talhīs el-Habīr''*, 4. tom, 171. str.) je rekao: *''Prenešeno je da je Džibrīl podučio Ādema ovim riječima: ''Elhamdulillāh sa hvalom koja odgovara na Njegovu blagodat zadržava (suzbija) Njegovu srdžbu i djeluje kao odgovor na njegov dodatak'' a onda mu je rekao: ''Podučio sam te obimnim riječima hvale.''*
Ibn Salāh je u svojoj diskusiji na *''El-Wasīt''* rekao: *''Slab, munqati' (prekinutog lanca).''*
En-Newewī (*''Er-Rewda''*) je rekao: *''Našao sam ga u Ibn es-Salāh ''El-Āmālī...'' i on je mu'dal.''*

1.3 I DŽENNET I DJELA SU OD ALLĀHOVE DOBROTE

Stoga, da bismo ispravno shvatili, i *džennet* i djela su robovima vjernicima podareni od Allāhove dobrote i milosti. Ovo je zašto će stanovnici *dženneta*, pri ulasku u njega, reći:

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى هَدَىٰنَا لِهَـٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلَآ أَنْ هَدَىٰنَا ٱللَّهُ ۖ لَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِٱلْحَقِّ

"Hvala Allāhu koji nas je na ovo uputio. Mi ne bismo bili upućeni da nas Allāh nije uputio. Zaista su poslanici našeg Gospodara došli sa Istinom." [30]

Nakon što su priznali da im je putem Allāhove blagodati dāt *džennet* i da su im putem Njegove blagodati dāta sredstva koja vode njemu, tj. Njegova uputa, i nakon što su se zahvalili Njemu za ovo, oni su nagrađeni pozivom:

أَن تِلْكُمُ ٱلْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

"Ovo je *džennet* koji ste naslijedili zbog onoga što ste radili." [31]

Njihova djela su pripisana njima i njima je pokazana zahvalnost za njih.

To je u ovom sveobuhvatnom značenju da su neki od *selefā* rekli: *"Kada rob počini grijeh i kaže: "Moj Gospodaru, Ti*

[30] *sūra* el-E'rāf, 43. *ājet*.

[31] *sūra* el-E'rāf, 43. *ājet*.

si mi ovo odredio", njegov Gospodar će reći: "**Ti si onaj koji je pogriješio i nepokoran Mi bio**"*, a ako rob kaže: "Ja sam pogriješio, počinio grijeh i uradio zlo", Allāh će odgovoriti riječima:* "**Ja sam ti ovo odredio i Ja sam ti oprostio**"**.***"*

1.4. NESREĆA I SREĆA SE DEŠAVAJU PUTEM NJEGOVE PRAVDE I MILOSTI

Istinsko značenje njegovih, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, riječi: *"**Vaša djela sāma neće spasiti nijednoga od vas**"*, *"**Sāma djela neće prouzrokovati da čovjek uđe u džennet**"* mogu biti dalje shvaćena kada se uvidjelo da se nagrada za dobra djela i njihovo umnožavanje dešavaju jedino dobrom voljom i dobrotom Allāha, Slavljenog i Uzvišenog. On nagrađuje dobro djelo deset do sedam stotina puta, do koliko god On hoće. [32] Kada bi On uzvraćao na dobro djelo njemu sličnim, na isti način kako On čini za loše djelo, dobra djela nikada ne bi imala snagu da ponište (nadjačaju) loša djela i čovjek bi tada sigurno bio uništen.

Ibn Mes'ūd, *radijallāhu 'anhu*, je, opisujući dobra djela, rekao: *"Ako je čovjek welijj (štićenik) Allāhov, a ostane koliko atom težine dobra (nakon međusobne naknade), Allāh će ovo malo umnogostručiti, tako da on uđe u džennet putem toga.* [33] *Ako je čovjek onaj za koga je nesreća propisana, melek kaže: "Gospodaru moj, njegova dobra djela su nestala, a još mnogo je ljudi ostalo tražeći (međusobnu naknadu)", pa će On odgovoriti:* **"Uzmite njihova loša djela i dodajte ih na**

---

[32] *hadīth* bilježi Muslim, broj 131 i 338.

[33] Ovo značenje je također zabilježio Hākim (broj 7641 i 7642) od Ibn 'Abbāsa, da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"...a onda ako dobro djelo ostane, Allāh će mu proširiti velikodušno (mjesto) za njega u džennetu."*** Hākim je rekao da je ovaj *hadīth sahīh*, a en-Newewī se složio.

njegova loša djela, a onda mu pripremite mjesto kazne u vatri!" " [34]

Otuda postaje jasno da Allāh umnogostručava dobra djela onih kojima On želi sreću, sve dok oni nisu u stanju da podmire sve dugove (onoma koji traže međusobnu naknadu), a ako nakon svega ovoga ostane makar koliko atom težine vrijedno dobra, Allāh će to umnogostručiti sve dok on ne uđe u *džennet* zbog toga. Sve ovo je Njegovom dobrotom i velikodušnošću!

Međutim, kome god je Allāh propisao nesreću, njegova djela neće biti umnogostručena da ljudi imaju odakle da podmire račune. Umjesto toga, svako dobro djelo ove posljednje spomenute osobe će biti umnogostručeno samo deset puta, raspodijeljeno među njegovim potraživačima (onima kojima je štetu nanio) koji će ih sve uzeti, ali i zahtijevati dalju naplatu za preostale nepravde, pa će zato njihova loša djela biti nagomilana na njegova, prouzrokujući time da on uđe u vatru. Ovo je Njegovom pravdom. [35]

---

[34] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (4. tom, 224 str., broj 5328), kao i Ibn el-Mubārek (*"Ez-Zuhd"*, broj 1416).

[35] Muslim (broj 2581 i 6579) bilježi od Ebū Hurejre da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, upitao: ***"Da li znate ko je bankrot?"*** *Oni su rekli: "Bankrot je među nama onaj koji nema niti dirhema niti imetka." On je rekao:* ***"Bankrot moga ummeta će biti onaj koji dođe na dan proživljenja sa namāzom i postom i zekātom, ali je vrijeđao ovu osobu, potvorio onu osobu, bespravnp trošio imetak one osobe, prolio krv one osobe, tukao onu osobu... Tako će njegova dobra djela biti stavljena sa lošim djelima onih ljudi (putem podmirivanja, naknade), pa ako njegova dobra djela ne budu dovoljna da se***

U ovom svjetlu je Jahjā ibn Mu'ādh rekao: *"Kada On pruži Svoju dobrotu (milost), toj osobi ne preostaje nijedno loše djelo! Kada se ispolji Njegova pravda, toj osobi ne ostaje nijedno dobro djelo!"* [36]

Također je utemeljeno kod el-Buhārija i Muslima da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: *"**Čija god djela budu razmatrana** (vagana) **biće uništen**"*, [37] u drugoj predaji: *"**biće kažnjen**"*, [38] a u trećoj predaji *"**biće poražen.**"* [39]

---

račun podmiri, njihovi grijesi će biti dodati na njegove i on će biti bačen u vatru."

Muslim (broj 2581 i 6580) bilježi od Ebū Hurejre da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Sva prava će biti vraćena njihovim vlasnicima na Sudnjem danu. Čak će i bezroga ovca koju je ubo ovan dobiti pravdu (namiriti se)."***

[36] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (10. tom, 69. str., broj 14593).

[37] *hadīth* bilježe el-Buhārī (broj 6537) i Muslim (broj 2876, 7227 i 7228) od 'Ā'iše. U citatu el-Buhārija stoji da je 'Ā'iša onda pitala: *"Zar Uzvišeni Allāh nije rekao:* **"Onaj kome bude knjiga njegova dāta u njegovu desnu ruku – lahko će račun svoj položiti"** *"*? (*sūra* el-Inšiqāq, 7. i 8. *ājet*). On je odgovorio: ***"To je izlaganje djelā. Sa kim god se bude detaljno raspravljalo dok bude polagao račun na Sudnjem danu biće kažnjen."***

[38] *hadīth* bilježe el-Buhārī (broj 6536) i Muslim (broj 2876 i 7225) od 'Ā'iše. Ovaj gornji citat je također zabilježio et-Tirmidhī (broj 3338) od Enesa.

[39] *hadīth* bilježi Hākim (broj 8728), a edh-Dhehebī je rekao da *sened* sadrži slabog prenosioca. Kod Ibn Ebī Šejbe (13. tom, 360. str.) stoje

Ebū Nu'ajm bilježi od 'Alija da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: *"**Allāh je objavio jednom od poslanikā Benū Isrā'īla:*** **"Reci onima koji Mi se pokoravaju od tvoga naroda da se oni ne bi trebali isuviše oslanjati na svoja djela, jer Ja na Sudnjem danu neću razmatrati djela roba koga želim kazniti, a da ga ne kaznim. Reci onima koji su Mi nepokorni od tvoga naroda da oni ne bi trebali da očajavaju** (gube nadu u Moju milost)**, jer Ja lahko** (rado) **opraštam čak i najveće grijehe."** *"* [40]

'Abdul'Azīz ibn Ebī Rewwād je rekao: *"Allāh se obratio Dāwūdu, 'alejhis-selām, riječima:* **"O Dāwūd, obraduj griješnike i uplaši one koji daju milostinju"**. *Iznenađen, Dāwūd je upitao: "Gospodaru moj, zašto da obradujem griješnike, a uplašim one koji daju milostinju?" On je odgovorio:* **"Obraduj griješnike da nema grijeha koji nalazim previše teškim da ga oprostim** [41] **i upozori one koji daju milostinju da nema roba koji iskusi Moju pravdu i sud, a da nije uništen"**. [42]

---

riječi: ***"Neće mu biti oprošteno"***, a Ibn el-Mubārek (*"Ez-Zuhd"*, broj 1324) također bilježi ove riječi kao izjavu 'Ā'iše.

[40] *hadīth* bilježi Taberānī (*"El-Ewsat"*, broj 4844). Njegov *sened* sadrži slabog prenosioca, prema Hajthemiju (1. tom, 307. strana). Autor (*"Džami' el-'Ulūm"*, 1. tom, 177. str.) je rekao da je *sened da'īf*.

[41] Čak i *širk*, ako se čovjek pokaje od njega.

[42] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (8. tom, 211. str., broj 11906).

Ibn 'Ujejne je rekao: *"Ispitivanje ovdje znači podvrgnuti se (iskusiti) iskušenje temeljnog (detaljnog) ispitivanja, tako da ništa nije ostavljeno (zaboravljeno)."* [43]

Ibn Jezīd je rekao: *"Težak obračun je obračun u kome nema opraštanja (prelaženja preko),* [44] *a lahki obračun je obračun u kome su čovječji grijesi oprošteni, a dobra djela prihvaćena."* [45]

Sve ove predaje pokazuju da osoba ne može nikako uspjeti bez oprosta, milosti i prelaženja preko njegovih pogrešaka. One također pokazuju da kada Allāh robu propiše (odredi) čistu pravdu – on će zasigurno biti uništen.

---

[43] Ibn Ebī Šejbe (broj 35644) bilježi da je Ebū el-Džewzā' u pogledu *ājeta*: **"I strahovali od teškog obračuna"** (*sūra* er-Ra'd, 21. *ājet*) rekao: *"To znači proći kroz (iskusiti) ispitivanje o svojim djelima."*

[44] Ar. *'afw*: prelaženje preko grijeha.

[45] predaju bilježi et-Taberī (broj 34361 i 36738). *Imām* Ahmed (broj 24215 i 25515) bilježi od 'Ā'iše da je ona pitala Allāhovog Poslanika, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, šta je **"lahki obračun"** (*sūra* el-Inšiqāq, 8. *ājet*), na šta je on odgovorio: ***"Osobi su predstavljeni grijesi samo da bi se prešlo preko njih. Jer uistinu onaj ko bude polagao račun biće uništen."*** *Sahīhom* su ga ocijenili Ibn Hibbān (broj 7372), Ibn Huzejme (broj 849) i Hākim (broj 936), sa čim se edh-Dhehebī složio.

1.5. NA ALLĀHOVU BLAGODAT SE NIKADA NE MOŽE UZVRATITI

Ovo je dalje razjašnjeno Njegovim riječima:

ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ

"Toga dana ćete biti pitani za uživanja!" [46]

Ovaj *ājet* pokazuje da će robovi biti pitani o zadovoljstvima (užicima) koja su uživali na ovom svijetu: da li su pokazali zahvalnost za njih ili ne? Svako od koga se traži da ispolji (pokaže) zahvalnost za svaku blagodat kakvo je dobro zdravlje, ispravna čula, dobra opskrba i, štaviše, biće iscrpno ispitivan, bi trebao znati da sva njegova djela, uzeta zajedno, ne mogu uzvratiti čak na neke od ovih blagodati. Otuda bi ta osoba zaslužila kaznu.

Kharā'itī, *"Kitabuš-Šukr"*, bilježi od 'Abdullāha ibn 'Amra da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Rob će biti pozvan na Sudnji dan i staće pred Allāha, Slavljenog i Uzvišenog. On će reći Svojim melekima:* "Pogledajte u djela Moga roba i u blagodati koje Sam mu podario."** ***Oni će pogledati i reći: "Ona (djela) ne dostižu vrijednost nijedne od Tvojih blagodati koje si mu dao." Onda će On reći:*** **"Pogledajte u njegova loša**

[46] *sūra* et-Tekāthur, 8. *ājet*. *Imām* et-Tirmidhī (broj 3358) bilježi od Ebū Hurejre da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Prva stvar o kojoj će rob biti pitan na Sudnjem danu od užitaka (zadovoljstava) će biti: "Zar ti nismo dali zdravo tijelo? Zar ti nismo dali hladnu vodu da piješ?"*** *Hadīth* su *sahihom* ocijenili Ibn Hibbān (broj 7364) i Hākim (broj 7203), sa čim se edh-Dhehebī složio.

djela i dobra djela." ***Oni će pogledati i naći ih iste, našta će On reći:*** **"Robe moj, prihvatio sam tvoja dobra djela i oprostio tvoja loša djela – Mojom dobrotom koju sam ti podario."** [47]

Et-Taberānī bilježi od Ibn 'Umera, *radijallāhu 'anhumā,* da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: *"**Čovjek će biti doveden na Sudnji dan sa takvim djelima koja bi opteretila planinu kada bi se na nju stavila! A onda će samo jedna od Allāhovih blagodati biti predočena i skoro da će ugasiti** (nadmašiti) **sva ona djela, kada ih Allāh ne bi umnogostručio Svojom milošću.**"* [48]

Ibn Ebī Dunjā bilježi od Enesa da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Na Sudnjem danu blagodati će biti predočene kao i dobra djela i loša djela. Allāh će reći samo jednoj od svojih blagodati:*** **"Uzmi svoje pravo od njegovih dobrih djela"** ***i ona će uzeti sva njegova dobra djela."*** [49]

On također bilježi da je Wehb ibn Munebbih rekao: *"Rob je obožavao Allāha pedeset godina. Allāh ga je nadahnuo riječima:* **"Oprostio sam ti"**. *Rob je odgovorio: "Gospodaru,*

[47] *hadīth* bilježi Kharā'itī, broj 57. Autor (*"Džāmi' "*, 2. tom, 79. str.) je rekao da je *sened* problematičan.

[48] *hadīth* bilježi Taberānī (*"El-Ewsat"*, broj 1604) od Ibn 'Umera. Autor (*"Džami' "*, 2. tom, 77. str.) ukazuje da *sened* ima slabost, kao i Hajthemī (10. tom, 420. str.).

[49] *hadīth* bilježi Ibn Ebī Dunjā, broj 24. Njegov *sened* sadrži prenosioca koji je *metrūk*, a autor (*"Džāmi' "*, 2. tom, 78. str.) je rekao da je *sened da'īf*. Međutim, može biti rečeno da je značenje ispravno.

šta imaš oprostiti? Ja nisam počinio grijeha?!" Na to je Allāh naredio da vena na njegovom vratu počne lupati (pulsirati) bolno, tako da on nije mogao da klanja niti da spava. Nakon nekog vremena on je izliječen i došao mu je melek, kome se on požalio na venu. Melek mu je rekao: "Tvoj Gospodar, Slavljeni i Uzvišeni kaže: "**Tvoj '*ibādet* za posljednjih pedeset godina jednak je umirivanju te vene**"*."* [50]

Hākim bilježi od Džābira da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao da je Džibrīl rekao: *"Rob je obožavao Allāha na vrhu planine usred okeana pet stotina godina. Onda je zatražio od svog Gospodara da ga usmrti u položaju sedžde. Mi smo prolazili pored njega svaki put kada bismo se spuštali i uzdizali i našli bismo zapisano (u predodređenom znanju) da će on biti proživljen na Sudnjem danu i da će stati pred Allāha, Slavljenog i Uzvišenog. Gospodar će reći:* "**Uvedite Mog roba u *džennet* Mojom milošću.**" *Rob će reći: "Gospodaru moj, ne, već zbog mojih djela!" Ovo će se desiti tri puta, a onda će Allāh reći Svojim melekima:* "**Izmjerite Moje blagodati nasuprot njegovih djela.**" *Oni će naći da bereket sāmoga vida nadmašuje sva djela koja je on činio u toku svojih pet stotina godina 'ibādeta (obožavanja), a da ostale tjelesne blagodati preostaju. On će reći:* "**Uvedite Moga roba u vatru!**" *On će biti vučen prema vatri i uzviknuti: "Uvedi me u džennet Tvojom milošću!" Na to će biti uveden u*

[50] predaju bilježe Ebū Nu'ajm (4. tom, 70. str., broj 4784) i Ibn Ebī Dunjā (broj 148).

džennet." Sve dok Džibrīl nije rekao: "Muhammede, stvari se samo dešavaju milošću Allāhovom." [51]

Ko god shvati sve ono što je prethodilo, razumijeće da njegova djela, čak i ako su velika, sāma po sebi, nisu dovoljna da zasluže njegov uspjeh i ulazak u *džennet*, niti spas od vatre, [52] i, kao takav, on se više neće isuviše oslanjati na svoja djela ili biti oduševljen njima, čak i ako su ona velika i divna. Ako je ovo slučaj velikih i mnogih djela, šta onda treba čovjek misliti o beznačajnim djelima mnogih? Ovakav čovjek bi trebao da porazmisli o svojoj manjkavosti u *'ibādetu* i okrenuti se žaljenju i pokajanju.

[51] *hadīth* bilježi Hākim (broj 7637), koji je rekao da je on *sahīh*, ali je edh-Dhehebī kritikovao ovo mišljenje, rekavši da jedan od njenih prenosilaca nije pouzdan. Autor (*"Džāmi' "*, 2. tom, 79. str.) ukazuje da *hadīth* nije autentičan.

[52] Ahmed (broj 17650) bilježi od Muhammeda ibn Ebī 'Amīra da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Kada bi rob ostao u stanju (položaju) sedžde od dana kada je rođen do dana kada umre kao starac, u poniznoj pokornosti Allāhu, Slavljenom i Uzvišenom, on bi na Sudnjem danu to smatrao beznačajnim i želio bi da se vrati na dunjaluk da bi mogao da poveća nagradu."*** El-Albānī ga je ocijenio *sahīhom* (*"Sahīh et-Tergīb"*, broj 3597).

1.6. JEDNA OD NAJVEĆIH BLAGODATI JE ZAHVALNOST

Što se tiče onoga čija su djela velika i mnogobrojna, on mora sebe zaposliti ispoljavanjem zahvalnosti za njih, jer je spremnost da se pokaže zahvalnost jedna od najvećih blagodati koju je Allāh podario Svojim robovima. Njemu je obaveza da na blagodati uzvrati zahvalnošću i da shvati svoju manjkavost u ispoljavanju dužne zahvalnosti.

Kada je upitan o nagradi za određeno djelo, Wehb ibn el-Ward je rekao: *"Ne pitajte o nagradi za njega, već pitajte o zahvalnosti koju duguje onaj koji je na njega (na to djelo) upućen."* [53]

Ebū Sulejmān bi govorio: *"Kako razuman čovjek može biti zaslijepljen (zadivljen) svojim djelima? Djela su samo neka od Allāhovih blagodati, pa je njemu stoga obaveza da zahvaljuje i da pokaže poniznost. Samo su qaderije ti koji su zadivljeni svojim djelima!"* [54] Tj. oni koji ne vjeruju da su djela roba stvorena od strane Allāha, Slavljenog i Uzvišenog.

Kako su divne riječi Ebū Bekra en-Nahšarija na dan kada je Dāwūd et-Tā'ī umro. Nakon njegovog ukopa, Ibn es-Semmāk [55] je ustao i pohvalio njegova dobra djela i zaplakao, prouzrokujući da svi prisutni takođe zajecaju, kao i da posvjedoče istinitost onoga što je on rekao... Ebū Bekr en-

[53] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (8. tom, 155. str).

[54] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (9. tom, 276. str., broj 13896).

[55] Ebū Nu'ajm (8. tom, 223 str., broj 11949) bilježi da je on imao običaj reći: *''Zaprepašćujuće je da oko može da uživa u snu (spavanju), kada melek smrti stoji pored nečijeg jastuka!''*

Nahšarī je rekao: *"O Allāhu, oprosti mu i smiluj mu se, a ne prepusti ga njegovim djelima!"* [56]

Ebū Dāwūd bilježi od Zejda ibn Thābita, *radijallāhu 'anhu*, da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Kad bi Allāh kažnjavao stanovnike nebesa i stanovnike Zemlje, On bi to učinio a da im ni na koji način ne učini nepravdu. Kada bi im se On smilovao, Njegova milost bi im bila bolja nego njihova djela."*** [57]

Hākim bilježi od Džābira, *radijallāhu 'anhu*, da je čovjek došao do Allāhovog Poslanika, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, i rekao: *"Grijesi, grijesi!"*, ponavljajući ovo dva ili tri puta. Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, je rekao: ***"Reci: "O Allāhu, Tvoj oprost je veći nego moji grijesi i ja se više nadam u njega nego što se nadam u svoja djela."*** On je ovo rekao i Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, mu je rekao: ***"Ponovi to."*** On je to rekao i naređeno mu je da to opet ponovi, što je i učinio. A onda je Allāhov

---

[56] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (7. tom, 396. str., broj 10979).

[57] *hadīth* bilježe Ebū Dāwūd (broj 4699) i Ibn Madže (broj 77). *Sahīhom* su ga ocijenili Ibn Hibbān (broj 727) i el-Albānī (*"Sahīh el-Džāmi' "*, broj 5244).
Allāh Uzvišeni je rekao: **"Da Allāh kažnjava ljude prema onome što zasluže, ništa živo na površini Zemljinoj ne bi ostavio; ali, On ih ostavlja do roka odredenog, i kad im rok dođe – pa Allāh dobro zna robove Svoje."** (*sūra* Fātir, 45. *ājet*).
Ibn Hibbān (broj 659) bilježi od Ebū Hurejre da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Kada bi Allāh uzeo mene i 'Isā'a na obračun za naše grijehe, On bi nas mogao kazniti a da nam ni najmanje ne učini nepravdu!"*** *Sahīhom* su ga proglasili Ibn Hibbān i el-Albānī (*"Sahīh et-Tergīb"*, broj 2475).

Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Ustani, oprošteno ti je."*** [58]

“Moji grijesi, kada samo na njih i pomislim, su mnogobrojni.
ali veći je, ipak, moga Gospodara oprost.
U mojim dobrim djelima ne leži moja nada,
Već se u milost Allāhovu ja pouzdam!“

[58] *hadīth* bilježi Hākim, broj 1994. *Da'īfom* ga je ocijenio el-Albānī (*''Da'īf el-Džāmi' ''*, broj 4101).

1.7. PRIZNAVANJE ALLĀHOVE DOBROTE I MILOSTI

Sada kada je ovaj časni princip utemeljen, poznato je da djela, sāma po sebi, nužno za sobom ne povlače spas od vatre i ulazak u *džennet*, a da ne govorimo o tome da ne povlače za sobom uspinjanje do najviših stepenā *dženneta*: stepenā onih koji su bliski, približeni (*el-muqarrebūn*) i gledanje u Lice Gospodara svjetova, a poznato je da se ovo može desiti samo putem milosti Allāhove, Njegove dobrote i oprosta. Ovo onda zahtijeva da vjernik napusti visoko mišljenje o svojim djelima i da gleda isključivo na Allāhovu dobrotu i Njegove blagodati.

Jedan od *'ārifā* (gnostika, onih koji su spoznali) je upitan: *"Koje djelo je najbolje?"* On je odgovorio: *"Uviđanje dobrote Allāha, Slavljenog i Uzvišenog"*, a onda je citirao:

"Ako bi mnogo djela moglo pomoći na bilo kakav način,
ono bi izjednačilo ograničenog sa oštroumnim."

Kada je sve ovo shvaćeno, robu vjerniku, robu koji želi spas od vatre i ulazak u *džennet*, koji želi da bude blizu svoga Gospodara i da gleda u Njegovo Lice, je obaveza da nastoji ka svemu ovome, preuzimajući sredstva (puteve) koja vode Allāhovoj milosti, pomilovanju, oprostu, zadovoljstvu i ljubavi. Ovo je način na koji će on zadobiti Njegovu darežljivost. Ta sredstva su različita djela koja je Allāh propisao: samo ona djela koja je On propisao na jeziku Svoga Vjerovjesnika, samo ona djela za koja nam je Njegov Vjerovjesnik rekao da će nas približiti Allāhu, ona djela koja On voli i koja vode Njegovom zadovoljstvu i oprostu.

Allāh, Uzvišeni i Slavljeni, kaže:

إِنَّ رَحْمَتَ ٱللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ ٱلْمُحْسِنِينَ

"**Zaista je Allāhova milost blizu dobročinitelja.**" [59]

وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۚ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ

"**A milost Moja obuhvata sve. Ali ću je odrediti za one koji se Allāha boje.**" [60]

Zato je robu obaveza da to traga za onim obrisima *taqwa* (*taqwaluka*) [61] i dobrote koju je Allāh propisao u Svo-

[59] *sūra* el-E'rāf, 56. *ājet*.

[60] *sūra* el-E'rāf, 156. *ājet*.

[61] Talq ibn Habīb je, kada je upitan o *taqwaluku*, rekao: *"Da obavljaš pokornost Allāhu na svjetlu od Allāha nadajući se Allāhovoj nagradi i da napuštaš nepokornost Allāhu sa svjetlom od Allāha, bojeći se Allāhove kazne."* Zabilježio ga je Ibn el-Mubārek (*"Ez-Zuhd"*, broj 473) sa *sahīh senedom*.
Ibnul-Qajjim (*"Er-Risāle et-Tebūkijje"*, 27. str.) je rekao: *"Ovo je najbolje što je rečeno u pogledu definicije taqwa (bogobojaznosti), jer zaista svako djelo mora imati svoj početni uzrok i svoj cilj. Djelo nikada ne može biti smatrano pokornošću i uzrokom približavanja čovjeka Allāhu, sve dok njegova početna tačka i uzrok ne budu neizopačena (neiskrivljena) vjera, a ne navika, ne niske strasti, ne želja za hvalom i položajem, niti druge slične stvari. Njegov cilj mora biti nagrada koja leži kod Allāha i Njegovo zadovoljstvo, a ovo je definicija ihtisāba. Ovo je razlog zašto mi često nalazimo zajednički spomen ova dva temelja, kao što je u njegovim, sallallāhu alejhi we sellem, riječima:* ***"Ko god posti mjesec ramadana sa īmānom i ihtisābom..."****. Njegove riječi: "sa svjetlom od*

joj Knjizi ili na jeziku Svoga Poslanika, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, i, čineći tako, približiti se Allāhu, Slavljenom i Uzvišenom, putem činjenja njih. Nema drugog puta koji može roba vjernika odvesti do cilja.

Allāha'' ukazuju na prvi temelj koji je īmān. Njegove riječi ''nadajući se Allāhovoj nagradi'' ukazuju na drugi temelj koji je ihtisāb.''

DRUGO POGLAVLJE
ALLĀHU NAJDRAŽA DJELA

Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, je ukazao na Allāhu najdraža djela u *hadīthima* 'Ā'iše i Ebū Hurejre, navedenim na početku ove *risāle*. Ta djela su od dvije vrste:

1) Ona djela koja se čine trajno i ustrajno (strpljivo), čak i ako ih je malo. Ovo je bio opis djelā Allāhovog Poslanika, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, i djelā njegove porodice i ženā nakon njih. On je zabranio prestanak činjenja djela, rekavši 'Abdullāhu ibn 'Amru ibn el-'Āsu, *radijallāhu anhumā*: ***"Ne budi kao taj i taj, koji je noću klanjao, a kasnije to napustio."*** [62]

On, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, je rekao: ***"Dova jednog od vas će biti uslišavana sve dok on ne požuruje i ne bude nestrpljiv, rekavši: "Ja sam dovio i dovio, ali mi nije udovoljeno", pa očajava i napusti upućivanje dove."*** [63]

El-Hasan je rekao: *"Kada šejtān pogleda u vas i vidi vas ustrajne u vašoj pokornosti Allāhu, Slavljenom i Uzvišenom, on će učiniti sve što može da vas od toga odvrati. Ako vas i dalje vidi ustrajnim, on će odustati i otići. Međutim, ako vidi da se kolebate između ovog i onog, on će imati nadu u vas."*

---

[62] *hadīth* bilježe el-Buhārī (broj 1152) i Muslim (broj 1159 i 2733).

[63] *hadīth* bilježe el-Buhārī (broj 6340) i Muslim (broj 2735, 6934 i 6936) od Ebū Hurejre.

2) Ona djela koja se čine sa postojanošću (ustrajnošću), ravnotežom i lahkoćom, nasuprot onim djelima koja zahtijevaju teškoću i napornu borbu. Allāh Uzvišeni kaže:

يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلۡيُسۡرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلۡعُسۡرَ

"**Allāh vam želi lahkoću, a ne želi vam teškoću.**" [64]

مَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيَجۡعَلَ عَلَيۡكُم مِّنۡ حَرَجٍ

"**Allāh ne želi da vam učini poteškoću.**" [65]

هُوَ ٱجۡتَبَىٰكُمۡ وَمَا جَعَلَ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلدِّينِ مِنۡ حَرَجٍ

"**On vas je odabrao i nije vam učinio u vjeri nikakve poteškoće.**" [66]

Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, bi govorio: ***"Olakšavajte, a ne otežavajte."*** [67]

On, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, je rekao: ***"Poslati ste da olakšavate, a ne da otežavate."*** [68]

---

[64] *sūra* el-Beqare, 185. *āјet*.

[65] *sūra* el-Māide, 6. *ājet*.

[66] sūra el-Hadždž, 78. *ājet*.

[67] *hadīth* bilježe el-Buhārī (broj 3058) i Muslim (broj 1732, 4525 i 4526) od Ebū Musā'a, te el-Buhārī (broj 69 i 6125) i Muslim (broj 1734 i 4528) od Enesa.

[68] *hadīth* bilježe el-Buhārī (broj 220) i Ebū Dāwūd (broj 380).

Ahmed bilježi od Ibn 'Abbāsa, *radijallāhu 'anhumā*, da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, bio upitan: *"Koja je Allāhu najdraža vjera?"* On je odgovorio: ***"Lahka i prirodna vjera."***[69]

Ahmed bilježi od Mihdžen ibn el-Adrā' da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, ušao u mesdžid i vidio čovjeka kako stoji u *namāzu*. Pitao je: ***"Da li mislite da je on iskren?"*** Rečeno je: *"Allāhov Poslaniče, to je taj i taj. On je najbolji od stanovnika Medīne i najučestaliji od njih u namāzu!"* On je rekao: ***"Ne dajte da vas čuje, da ga ne***

---

[69] *hadīth* bilježe Ahmed (broj 2107) i el-Buhārī (1. tom, 93. str.), kao *ta'līq* predaju. Ar: *"El-hanifijje es-samha"*. Šejh Sindī je rekao: *"El-hanifijje je opis milleta Ibrāhīmovog, a ono što se ovime misli je vjera islāma sa kojom je naš Poslanik, sallallāhu 'alejhi we sellem, poslat, jer ona sliči vjeri Ibrahimovoj u njenim osnovama i mnogim od sporednih pitanja (ogranaka). Hanīf u jeziku Arapā je onaj koji slijedi vjeru Ibrāhīma. Es-semha znači ono što je lahko osobi, a ne mučno (tegobno) poput monaštva."*
Ahmed (broj 24855) također bilježi od 'Ā'iše da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Poslat sam sa lahkom vjerom."***

biste upropastili" [70] – rekao je to dva ili tri puta – ***"vi ste ummet od koga se traži lahkoća)."*** [71]

U drugoj predaji postoje riječi: ***"Najbolji dio vaše vjere je najlakši od nje."*** [72]

U drugoj predaji stoje riječi: ***"Nećete postići ovu stvar putem pretjerivanja i pokušavajući da je nadvladate."*** [73]

Ovaj *hadīth* je također zabilježio Humejd ibn Zendžewejh, a u njegovoj verziji postoji dodatak: ***"...Činite ovakva djela dok ste u stanju da to nosite, jer Allāh ne***

---

[70] El-Buhārī (broj 2663 i 6060) bilježi od Ebū Musā'a da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, čuo da jedna osoba pretjerano hvali drugu osobu, na šta je rekao: ***"Presjekli ste leđa tog čovjeka (slomili ste leđa čovjeku)!"***
Ahmed (broj 5684) bilježi od Ibn 'Umera, *radijallāhu anhumā*, da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: **"Ako vidite ljude odane hvaljenju, bacite prašinu na njihova lica."** *Sahīhom* su ga ocijenili Ibn Hibbān (5770) i Hajthemī (8. tom, 117 str.).

[71] *hadīth* bilježi Ahmed (broj 20347). Vjerodostojnim ga je ocijenio Hajthemī (3. tom, 308.-310. strana, 4. tom, 15. str.).
"Ummet od koga se traži lahkoća" znači da nemate potrebe odlaziti u ekstremizam (pretjerivanje) u *'ibādetu*, niti bi osoba trebala biti hvaljena za činjenje toga, naprotiv uravnoteženi (srednji) put je bolji.

[72] *hadīth* bilježi Ahmed (broj 18976). Značenje je da bi čovjek trebao biti uravnotežen u djelima *'ibādeta*, bez odlaska u pretjerivanje.

[73] *hadīth* bilježi Ahmed (broj 18971). *Imām* el-Buhārī (broj 39) bilježi od Ebū Hurejre da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Ova vjera je lahka. U ovoj vjeri se niko neće prenapregnuti (sa njom se hrvati), a da ga ona neće savladati. Zato budite čvrsti, ustrajni i uravnoteženi!"***

prestaje *(da vas nagrađuje)* ***dok se ne umorite i ne odustanete, a na vama je putovanje*** *(ka Allāhu)* ***na početku dana, na kraju dana, a i udio u posljednjem dijelu noći."*** [74]

Ahmed bilježi od Burejde, *radijallāhu 'anhu*, koji je rekao: *"Izašao sam da vidim Allāhovog Poslanika, sallallāhu 'alejhi we sellem, pa sam mu se pridružio. Vidjeli smo čovjeka ispred nas kako klanja mnogo namāza i on je upitao: "**Da li misliš da se on prikazuje?**" Rekao sam: "Allāh i Njegov Poslanik najbolje znaju." On je izvukao svoju šaku iz moje i spojio svoje šake, spuštajući ih i podižući ih, govoreći: "**Držite se srednjeg puta, jer ko god oteža ovu vjeru, naći će da će ga ona ophrvati** (nadvladati)"."* [75]

Ovaj *hadīth* je također zabilježen kao *mursel* predaja i u njemu se spominje da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: *"**Ovaj čovjek je krenuo putem teškoće, a ne putem lahkoće**"*. On je onda gurnuo čovjeka u njegova prsa i napustio, a taj čovjek više nije viđen u *mesdžidu*. [76]

---

[74] Prvi dio ovog *hadītha* takođe je zabilježio i el-Buhārī (broj 43 i 1151).

[75] *hadīth* bilježi Ahmed (broj 19786 i 22963). Ibn Huzejme (broj 1179) ga je ocijenio *sahīhom*, kao i Hākim (broj 1176 a edh-Dhehebī se složio. Poslednju rečenicu je također zabilježio Ahmed (23053) od Burejde el-Eslemija.

[76] Ahmed (broj 13052) bilježi od Enesa ibn Mālika da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Ova vjera je moćna, zato putujte njome blagošću"***.
On također bilježi (broj 1851) od Ibn 'Abbāsa da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Čuvajte se pretjerivanja u vjeri, jer su oni koji su bili prije vas uništeni zbog njega."***

Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, je prigovorio onima koji su željeli da trajno žive životom pustinjaka, da budu kastrirani (uštrojeni), da klanjaju čitave noći, da poste svaki dan i da svake noći uče čitav Qur'ān, kao što su 'Abdullāh ibn 'Amr ibn el-'Ās, 'Uthmān ibn Mez'ūn, el-Miqdād i drugi. On je, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: *"...ali ja postim i mrsim, ja klanjam noću a i spavam, i ja ženim žene. Ko god se okrene od moga sunneta – nije od mene."* [77]

On je na kraju savjetovao 'Abdullāha ibn 'Amra da kompletira učenje Qur'ān svakih sedam dana, a u jednoj predaji se spominje da ga je na kraju savjetovao da kompletira učenje svaka tri dana. On je, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Onaj koji ga prouči za manje od tri dana – taj ga nije shvatio"***.

U vezi posta on ga je, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, konačno savjetovao Dāwūdovim postom, rekavši: ***"Nema posta boljeg od toga"***.

U pogledu klanjanja noću, on mu je, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, savjetovao namaz Dāwūda." [78]

---

[77] *hadīth* bilježi Ebū Dāwūd (broj 1369) od 'Ā'iše.

[78] *hadīth* bilježe El-Buhārī (3418) i Muslim (1159, 2729, 2730 i 2739). Dāwūdov post je postiti jedan dan a ne postiti sljedeći. Dāwūdov noćni namāz se sastojao od spavanja polovine noći, klanjanja sljedeće trećine i spavanja sljedeće šestine.

TREĆE POGLAVLJE
ZNAČENJE *"SEDDIDŪ WE QĀRIBŪ"*

Njegove riječi u *hadīthu* Ebū Hurejre i 'Ā'iše: *"**Budite čvrsti, istrajni i uravnoteženi** (umjereni)"*: [79]

Seddidū znači postupati sa čvrstoćom i hrabrošću. To znači uzeti uravnotežen put u obožavanju, ne biti manjkav (oskudan), napuštajući ono što je naređeno, ali i ne preuzimati više nego što čovjek može podnijeti. Nadr ibn Šumejl je rekao: *"El-Sedād znači uzeti put uravnoteženosti (umjerenosti) u vjeri"*.

Slično ovome, *qāribū* znači istu stvar: uzimanje puta između oskudnosti (manjkavosti, nedotjeranosti) i pretjeranosti. Kao ovakve, to su dvije riječi koje nose ista ili slična značenja. Ovo je značenje njegovih, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, riječi u drugoj predaji: *"**Držite se srednjeg puta**"*.

Njegove, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, riječi: *"**...zbog čega vam donosim radosne vijesti**"* znače da ko god se pokorava Allāhu sa čvrstoćom i umjerenošću, za njega su radosne vijesti da će on stići do cilja i preteći onoga ko ulaže veliki napor (trud) u činjenju djela. Put umjerenosti i čvrstine je bolji nego svi drugi putevi; jer je umjerenost (uravnoteženost) u slijeđenju *sunneta* bolja nego činjenje mučnih (tegobnih) napora u drugom mimo toga, "**najbolja uputa je uputa Muhammeda, *sallallāhu 'alejhi we sellem***". [80]

---

[79] *Seddidū we kāribū*.

[80] *hadīth* bilježi Muslim (broj 867 i 2005).

Ko god ide ovim putem, naći će ga da je bliži Allāhu nego bilo koji put. Vrlina nije postignuta činjenjem velikog truda u spoljašnjim djelima, već se postiže djelima iskrenim za Allāha i ispravnim na način da su učinjena u skladu sa *sunnetom*, i putem spoznaje srca i njegovim djelima.

Ko god ima više znanja o Allāhu, Njegovoj vjeri i Njegovim propisima i ima više straha, nade i ljubavi – njegov je slučaj bolji nego slučaj onoga koji nije dostigao ovaj stepen, čak i ako ovaj poslednji čini više spoljašnjih djela. Ovo je izvedeno iz *hadītha* 'Ā'iše: *"**Budite čvrsti, ustrajni i umjereni, zbog čega vam donosim radosne vijesti, jer zaista djela sama neće prouzrokovati da čovjek uđe u džennet. Najdraža djela Allāhu su ona koja su učinjena trajno i ustrajno, čak i ako ih je malo.**"*

Stoga nam je on naredio da uzmemo srednji put u djelima i da na to dodamo znanje Allāhu najdražih djela, i on nas je obavijestio da sama djela neće prouzrokovati da čovjek uđe u *džennet*.

Ovo je razlog zbog kojih su neki od *selefā* govorili: *"Ebū Bekr vas nije nadmašio vrlinom mnogo posta i namāza, već, naprotiv, zbog nečega što se ukorijenilo u njegovom srcu."* [81]

Neki od njih su rekli: *"Ono što je bilo u srcu Ebū Bekra, radijallāhu 'anhu, bila je ljubav prema Allāhu i iskrenost prema Njegovim robovima."*

Neki od *'ārifā* (onih koji su spoznali) su rekli: *"Niko ko je dostigao visoke stepene nije to učinio putem velikog truda u*

[81] *"En-Newādir"* kao riječi Bekra ibn 'Abdullāha el-Muzenija.

postu i namāzu, već, naprotiv, putem velikodušnosti duše, zdravlja srca i iskrenosti prema ummetu", [82] a neki su dodali: *"i zabranjivanjem svojim dušama (onoga što je Allāh zabranio)"*. Jedan od njih je rekao: *"Razlika u njihovim stepenima leži u njihovim ciljevima i namjeri, a ne u velikom trudu u postu i namāzu."*

Dug život Benu Isrā'īla i njihov veliki napor u *'ibādetu* je spomenut Ebū Sulejmānu, na šta je on rekao: *"Allāh od vas želi samo iskreni nijjet za ono što leži kod Njega"* [83] ili riječi u tome smislu.

Ibn Mes'ūd je svojim prijateljima rekao: *"Vi postite i klanjate više nego ashābi Allāhovog Poslanika, sallallāhu 'alejhi we sellem, ali su oni bili bolji od vas."* Oni su pitali: *"Kako to?"* On je odgovorio: *"Oni su se više uzdržavali (klonili) od ovoga svijeta nego vi i bili su željniji āhireta."* [84] Otuda je on ukazao da superiornost (nadmoć) *ashābā* leži u vezivanju njihovih srca za *āhiret*, njihovoj želji za njim, njihovom okretanju od ovoga svijeta i njihovom smatranju njega (*dunjāluka*) malim, iako je bio lahko dostupan njima. Njihova srca su bila prazna *dunjāluka* i ispunjena *āhiretom*. Ovo je ono što su oni naslijedili od svog Poslanika, *sallallāhu 'alejhi we sellem*. On, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, je bio onaj čije je srce bilo najviše lišeno *dunjāluka* i najprivrženije za Allāha i za kuću *āhireta*, uprkos njegovom spoljašnjem ko-

[82] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (8. tom, 103. str.) od Fudajla ibn 'Ijjāda.

[83] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (9. tom, 263. str.).

[84] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (1. tom, 136. str.).

municiranju sa stvorenjima, ispunjavanju obaveza poslanstva i primjenjivanju politike vjere i *dunjāluka*.

Ovo je bilo stanje *halīfā* koji su došli nakon njega i onih koji su ih slijedili u dobru, kao što su el-Hasan i 'Umer ibn 'Abdul'Azīz. Bilo je, u njihovo vrijeme, onih koji su postili više od njih i klanjali više nego oni, ali čija srca nisu dostigla stepene njihovih, u pogledu napuštanja *dunjāluka* i okretanja *āhiretu*, nastanjujući se tamo.

3.1. UZVIŠENI PRINCIP

Najbolji od ljudi su oni koji idu putem Allāhovog Poslanika, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, i odabranikā od njegovih *ashābā*, tako da su umjereni u tjelesnim djelima *'ibādeta* i nastoje da isprave stvari i stanja srca. Ovo je zato što je put ka *āhiretu* skraćen (olakšan) putovanjem srcā, a ne putovanjem tijela.

Čovjek je došao jednom od *'ārifā* i rekao: *"Ja sam putovao dugo i naporno da bih došao do tebe"*. On mu je odgovorio: *"Nije stvar u tegobnim putovanjima. Naprotiv, jednim korakom udalji svoje niske strasti od sebe, a onda ćeš naći ispunjenje svoga cilja."*

Ebū Zejd je rekao: *"Vidio sam Gospodara moći u snu i upitao sam Ga: "Gospodaru moj, kako čovjek prelazi put ka Tebi?" On mi je odgovorio:* "**Napusti svoju dušu i dođi sa dobrodošlicom!**" *"*[85]

Ni jednom *ummetu* nije dato ono što je dato ovom *ummetu*, a to je zbog njegovog slijeđenja njegovog Poslanika, *sallallāhu 'alejhi we sellem*. On je bio najbolji od stvorenjā i njegova uputa je najbolja od svih uputā, preko njega je Allāh učinio vjeru lahkom i putem njega je On rasteretio ovaj *ummet* mnogih opterećenja i teškoća. Ko god se njemu pokorava – pokorio se Allāhu i slijedi njegovu uputu i On će ga, zauzvrat, voljeti.

[85] predaju bilježi Ibnul-Džewzī (*"Sifatus-Safwah"*, 4. tom, 111 str., broj 179).

3.2. LAHKOĆA OVE VJERE

Neki primjeri lahkoće koja je rezultirala od njegovih, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, *bereketā* je da je onaj koji klanja jaciju-*namāz* u *džemā'atu* kao da je klanjao pola noći, a onaj koji klanja i sabah-*namāz* u *džemā'atu* – to je kao da je klanjao čitavu noć. [86] Otuda se njemu bilježi klanjanje noćnog *namāza* dok on leži spavajući u svom krevetu, a još više ako ode na spavanje u stanju čistoće i ostane u *dhikru* (spominjanju) Allāha dok se njegove oči ne zatvore.

Ko god posti tri dana svakog mjeseca – kao da je postio čitav mjesec. [87] Otuda se on kod Allāha smatra postačem (kao da posti) za ostale dane mjeseca čak i ako jede (mrsi), a ***"Onaj ko jede i zahvaljuje dobija nagradu onoga koji strpljivo posti"***. [88]

---

[86] *hadīth* bilježi Muslim (broj 656 i 1491) od 'Uthmāna. Ibnul-Qajjim (*"El-Menār el-Munīf"* 40. str.) *je rekao: "Stoga, onaj koji klanja ove namāze u džemā'atu ima nagradu onoga koji je klanjao čitavu noć. Ako osoba klanja ova dva namāza u džemā'atu i klanja noću, on prima oboje – nagrade aktuelnog klanjanja noću i ekvivalentne (toliko vrijedne) nagrade ponovo. Ako ova osoba klanja ova dva namāza sāma, ali klanja noćni namāz, dobiće nagradu onoga koji je klanjao u džemā'atu a spavao noću."*

[87] *hadīth* bilježe el-Buhārī (broj 3418) i Muslim (broj 1159 i 2729).

[88] *hadīth* bilježe Et-Tirmidhī (broj 486) i Ibn Mādže (broj 1765) od Sināna ibn Sannah. Et-Tirmidhī je rekao da je ovaj *hadīth hasen-garīb*, a Būsajrī je rekao da je *sened sahīh*. *Sahīhom* su ga proglasili i Ibn Hibbān (broj 315) i Hākim (broj 7194), a edh-Dhehebī se složio.

Ko god ima namjeru hodanja da klanja noću, ali je savladan snom – imaće nagradu noćnog klanjanja, a to njegovo spavanje (san) će biti *sadaqa* od Allāha. [89]

Ebū Derdā' je rekao: *"Divno li je zaista spavanje razumnih (promućurnih) i njihovo mršenje! Pogledaj kako oni nadmašuju noćno bdijenje i post ograničenih!"* [90]

Ovo je razlog zašto se u vjerodostojnom *hadīthu* spominje: ***"Moguće je da onaj koji noću klanja ne dobija ništa od toga, izuzev umora*** *(klonulosti)* ***i*** *(moguće je)* ***da osoba koja posti ne dobije ništa od toga, izuzev gladi i žeđi."*** Zabilježili su ga et-Taberānī i Ahmed. [91]

Neko je rekao: *"Mnogo li je onih koji traže oprost, ali je njihova sudbina srdžba, a mnogo li je onih koji ćute (ne traže oprost), ali je njihova sudbina milost. Prvi traži oprost, ali njegovo srce ostaje srce nepokornog griješnika, a drugi ćuti, ali je njegovo srce obuzeto spominjanjem Allāha."*

Drugi je rekao: *"Stvar nije u klanjanju noću, već, naprotiv, ovo se tiče onoga koji spava na svom krevetu, ali se budi nadmašujući izvidnicu (one koji su krenuli prije njega)."*

---

[89] *hadīth* bilježe Ebū Dāwūd (broj 1314) i Ibn Mādže (broj 1344) od Ebū Derdā'a. El-'Irāqī (broj 1225) je rekao da je *sened sahīh*.

[90] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (1. tom, 211. str.).

[91] *hadīth* bilježe Ahmed (broj 8856) od Ebū Hurejre i Taberānī (broj 13413) od Ibn 'Umera. *Sahīhom* su ga ocijenili Ibn Huzejme (broj 1997) i Hākim (broj 1571), a edh-Dhehebī se složio. Hajthemī (3. tom, 202. str.) je rekao da su njegovi prenosioci povjerljivi i precizni.

U vezi ovoga je rečeno:

"Šta Meni treba tvoje putovanje saplitanja (kolebanja)
Koračaj sa lahkoćom i ispred ćeš biti (prednjačićeš)!"

ČETVRTO POGLAVLJE
ZNAČENJE *"POČETKA DANA"*, *"KRAJA DANA"* I *"UDJELA U POSLJEDNJEM DIJELU NOĆI"*

Njegove, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, riječi: "**Putujte** *(ka Allāhu)* ***na početku dana, na kraju dana i u udjelu zadnjeg dijela noći***" imaju značenje njegovih, *sallallāhu 'alejhi we sellem,* riječi u drugim predajama: *"**Tražite pomoć u ovome putujući** (ka Allāhu) **na početku dana, na kraju dana i u udjelu zadnjeg dijela noći.**"*

Značenje ovoga je da su ova tri perioda vremena putovanja ka Allāhu putem obavljanja djela pokornosti. Oni su *kraj noći, početak dana* i *kraj dana*. Allāh Uzvišeni je ova vremena spomenuo u Svojim riječima:

وَٱذْكُرِ ٱسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلاً ﴿٢٥﴾ وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَٱسْجُدْ لَهُۥ وَسَبِّحْهُ لَيْلاً طَوِيلاً

"Spominji ime svog Gospodara ujutro i uveče, obožavaj Ga i čini Mu sedždu i dugo Ga noću hvali? [92]

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ ٱلشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۖ وَمِنْ ءَانَآيِ ٱلَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ ٱلنَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ

[92] *sūra* el-Insān / Dehr, 25. i 26. *ājet*.

"I slavi svoga Gospodara prije izlaska Sunca i prije njegovog zalaska, u nekim časovima noći, i na krajevima dana, da bi bio zadovoljan." [93]

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ ٱلشَّمْسِ وَقَبْلَ ٱلْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَـٰرَ ٱلسُّجُودِ

"Slavi svoga Gospodara i veličaj Ga prije Sunčevog izlaska i prije zalaska, i veličaj Ga noću i poslije obavljanja namāza." [94]

Allāh Uzvišeni spominje spominjanje Njega na dva kraja dana na mnogim mjestima u Njegovoj Knjizi, kao što je:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً

"O vi koji vjerujete, često Allāha spominjite sa mnogo sjećanja i slavite Ga ujutru i uvečer." [95]

وَٱسْتَغْفِرْ لِذَنۢبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِٱلْعَشِىِّ وَٱلْإِبْكَـٰرِ

"I traži oprost za svoje grijehe i Gospodara svoga krajem i početkom dana veličaj i hvali!" [96]

[93] *sūra* Tā-Hā, 130. *ājet*.

[94] *sūra* Qāf, 39. i 40. *ājet*.

[95] *sūra* el-Ahzāb, 41. i 42. *ājet*.

[96] *sūra* Gāfir / Mu'min, 55. *ājet*.

وَلَا تَطْرُدِ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ

"I ne tjeraj od sebe one koji ujutro i navečer Gospodara svoga dozivaju, želeći Njegovo Lice." [97]

On je rekao u pogledu *dhikra* (sjećanja i spomena) Zekerijā'a, *'alejhis-selām*:

فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ أَن سَبِّحُوا۟ بُكْرَةً وَعَشِيًّا

"I objavljeno mu je: "Slavi svoga Gospodara ujutro i navečer!" " [98]

وَسَبِّحْ بِٱلْعَشِيِّ وَٱلْإِبْكَـٰرِ

"I slavi Gospodara svoga i hvali Ga krajem dana i izjutra!" [99]

Od ova tri vremena postoje dva koja su na početku i na kraju dana.

U ova dva vremena (perioda) čovjek nalazi i obavezna i dobrovoljna djela za činjenje. Ova djela su *namāzi* sabaha i ikindije i ta dva su najbolji *namāzi* od pet dnevnih *namāzā*. Ovo su *namāzi* obavljeni *"**u dva hladna vremena (perioda)**"* i ko god održava (čuva) ova dva *namāza* će ući u

[97] *sūra* el-En'ām, 52. *ājet*.

[98] *sūra* Merjem, 11. *ājet*.

[99] *sūra* Ālu 'Imrān, 41. *ājet*.

džennet. [100] Rečeno je o oba ova *namāza* da su oni "**srednji namaz**". [101]

Što se tiče dobrovoljnih (*nāfila*) djela, onda je to spominjati Allāha nakon sabah-*namāza* dok Sunce izađe i nakon ikindije dok sunce zađe, a postoji mnogo tekstova u vezi sa vrlinom ovoga.

Poput ovoga, postoje mnogi tekstovi u vezi toga da se *dhikr* treba činiti ujutru i uvečer, i u vezi odabranosti onoga koji se sjeća (spominje) Allāha pri buđenju i pri odlasku na spavanje.

Ibn 'Umer, *radijallāhu 'anhumā*, prenosi da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: *"Sine Ādemov, sjećaj Me se (spominji Me) čas na početku dana i čas na kraju, a Ja ću ti oprostiti tvoje grijehe koje si počinio između njih, izuzev velikih grijeha za koje se moraš pokajati."* [102]

Selefi su posvećivali veću pažnju kraju dana negoli njegovom početku.

---

[100] *hadīth* bilježe El-Buhārī (broj 574) i Muslim (broj 635 i 1438) od Ebū Musā'a.

[101] Spomenuto je u njegovom govoru: **"Čuvajte namāze i srednji namāz."** (*sūra* el-Beqare, 238. *ājet*).
El-Buhārī (broj 6396) i Muslim (broj 627, 1420 i 1426) bilježe *hadīth* u kom se navodi da je srednji *namāz* – *namāz* ikindije.
Autor, *Allāh mu se smilovao*, također nastavlja da spominje druge razloge koji pojačavaju ovo mišljenje.

[102] Ebū Nu'ajm (8. tom, 213. str.) bilježi *hadīth* sa ovim značenjem od Ebū Hurejre i on je *da'īf*.

Ibnul-Mubārek je rekao: *"Do nas je došlo da će onome koji spominje Allāha na kraju dana biti zabilježe-no kao da je činio dhikr (spominjao Ga) čitav dan."*

Ebul-Dželd je rekao: *"Do nas je došlo da se Allāh Uzvišeni spušta na najniže nebo u vrijeme predvečerja svakoga dana i gleda na djela sinova Ādemovih."*

Jedan od *selefā* je vidio Ebū Dža'fera el-Qāri'a u snu i rekao mu: *"Reci Ebū Hāzimu..."* (tj. el-A'redžu, zāhidu (asketi) i visokooštroumnoj (pronicljivoj) osobi) *"...da Allāh i Njegovi meleki gledaju na vaša sijela (skupove) uvečer."* [103] Izgleda jasno da je Ebū Hāzim imao običaj pričati priče ljudima na kraju dana.

Hadīth spominje: ***"Dhikr nakon sabaha je draži nego oslobađanje četiri roba, a dhikr nakon ikindije je bolji nego oslobađanje osam robova."*** [104]

Kraj dana *džume* (petka) je bolji nego njegov početak zbog toga što je u njemu čas kada se dova prima. [105]

Kraj dana 'Arefāta je bolji nego početak, jer je kraj dana vrijeme za stajanje.

[103] predaju bilježi Ibnul-Džewzī (2. tom, 167. str., broj 185).

[104] Ahmed (broj 22185 i 22244) bilježi hadith od Ebū Umāme sa istim značenjem, a Hajthemī (10. tom, 104. str.) je rekao da su njegovi *senedi hasen*.

[105] *hadīth* bilježe el-Buhārī (broj 935) i Muslim (broj 852, 1969 i 1975) od Ebū Hurejre.

Kraj noći je bolji nego početak noći, kao što je spomenuto od strane *selefā* i oni su navodili na *hadīth* o *nuzūlu* (silasku) kao dokaz. [106]

Sve ove činjenice ojačavaju mišljenje da je ikindija "**srednji namaz**".

Treći period je *duldžeh*: putovanje u zadnjem dijelu noći. Značenje ovdje je obavljanje djela na kraju noći koje je vrijeme za traženje oprosta. Allāh Uzvišeni kaže:

وَٱلۡمُسۡتَغۡفِرِينَ بِٱلۡأَسۡحَارِ

"**I oni koji traže oprost u ranim časovima jutra.**" [107]

وَبِٱلۡأَسۡحَارِ هُمۡ يَسۡتَغۡفِرُونَ

"**A u praskazorje su oprost od grijeha molili.**" [108]

Period na koji se misli u ovim *ājetima* je posljednji dio vremena *nuzūla* (silaska) u kojem Allāh ispunjava potrebe onima koji traže i daje oprost pokajniku. Sredina noći je rezervisana za zaljubljenike koji žele da provode vrijeme u

[106] El-Buhārī (broj 1145) i Muslim (broj 765, 1772 i 1778) bilježe od Ebū Hurejre da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Svake noći kada zadnja trećina ostane, naš Gospodar, Slavljeni i Uzvišeni, silazi na najniže nebo i kaže:*** **"Ima li ikoga ko Me priziva, zove pa da mu odgovorim? Ima li ikoga ko traži od Mene pa da mu dam? Ima li ikoga ko traži Moj oprost pa da mu oprostim?"** "

[107] *sūra* Ālu 'Imrān, 17. *ājet*.

[108] *sura* edh-Dhārijāt, 18. *ājet*.

intimnosti sa svojim Voljenim, a kraj noći je rezervisan za griješnike, za traženje oprosta za njihove grijehe. Ko god nije u stanju da se pridruži trudu zaljubljenika u dubini noći, trebao bi se barem pridružiti pokajnicima na kraju noći.

Neke predaju spominju da 'Arš zadrhti za vrijeme zadnjeg dijela noći. Tāwūs je rekao: *"Ne mogu da zamislim da neko može spavati za vrijeme zadnje trećine noći!"* [109]

U *hadīthu* koji je zabilježio et-Tirmidhī se spominje: ***"Ko god se boji će putovati noću, a ko god putuje noću – stići će do svog odredišta."*** [110]

Putovanje u zadnjem dijelu noći krati putovanje *dunjāluka* i *āhireta*, kao što je spomenuto u *hadīthu* koji je zabilježio Muslim: ***"Kada putujete, putujte na kraju noći, jer je zemlja kompaktna*** *(zbijena)* ***noću."*** [111]

Jedan od dobrih prethodnika je rekao:

“Tegoba strpljivog putovanja noću ipak donosi
jutro u kome si čvrst u pokornosti.
Ne budi nesvjesnog srca i ne prestaj sa težnjom,
jer se odlučnost raspe pred očajem i ogorčenjem.

[109] predaju bilježe Ibnul-Džewzi (2. tom, 285. str.) i Ebū Nu'ajm (4. tom, 6. str.).

[110] *hadīth* bilježi et-Tirmidhī (broj 2450) od Ebū Hurejre i rekao je da je on *hasen-garib*. Hākim (broj 7851) je rekao da je *sahīh*, a edh-Dhehebī se složio. El-Albānī (broj 3377) ga je također ocijenio *sahīhom*.

[111] *Hadith* ne bilježi Muslim, već Ebū Dāwūd (broj 2571) od Enesa. Hākim (broj 1630) je rekao da je *sahīh*, a edh-Dhehebī se složio. Također ga je *sahīhom* ocijenio i el-Albānī (broj 3122).

Znam – a dani su to i praktično pokazali –
da strpljivost ima zaista hvale vrijedne posljedice.
Reci: Ko god se naporno trudi za željenu stvar,
sa strpljivošću koja je uz njega – sigurno će uspjeti.“

Zabilježeno je da je el-Aštar ušao kod 'Alije ibn Ebī Tāliba, *radijallāhu 'anhu*, nakon odmaranja dijela noći i našao ga kako stoji u *namāzu*. Rekao je: *"O vođo vjernika, post danju, klanjanje noću a težak rad između toga dvoga!"* Kada je završio svoj *namāz*, on je rekao: *"Put ka āhiretu je dug i treba da bude prekraćen (skraćen) putovanjem noću"* – a to je *duldžeh*!

Žena Habībova – Ebū Muhammeda el-Fārisija – bi ga budila u vrijeme noći i govorila: *"Probudi se, o Habīb, jer je put dug, a naša poputnina je beznačajna. Karavan dobrih (bogobojaznih) je prošao ispred nas i mi smo ostali pozadi!"*

“O ti koji noću spavaš, koliko ćeš dugo ležati?
Probudi se, jer se Obećani Čas približava.
U jednom dijelu noći svoga Gospodara obožavaj,
jer san ne donosi ni odmor ni smirenost.
Ko god u dubokom snu noći provodi
on niti se trudi, niti će stići na odredište.“

PETO POGLAVLJE
ZNAČENJE UMJERENOSTI

Njegove, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, riječi: ***"Umjerenost, umjerenost! Kroz ovo ćete postići svoj cilj!"*** sadrže podsticanje na umjerenost u *'ibādetu*, tako da čovjek izbjegava pretjerivanje i oskudnost (manjkavost). Iz ovog razloga je on, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, to ponovio dva puta.

El-Bezzār bilježi *hadīth* od Huzejfe, *radijallāhu 'anhu*, da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Zaista je divna umjerenost u siromaštvu. Zaista je divna umjerenost u obilju (bogatstvu). Zaista je divna umjerenost u 'ibādetu."*** [112]

Mutarref ibn 'Abdullāh ibn Šihhīr je imao sina koji se veoma trudio (mučio) u *'ibādetu*, pa mu je rekao: *"Najbolja od stvari je srednja stvar, dobro djelo leži između dva loša djela, a najgore putovanje je ono u kome se čovjek muči (napreže) do tog stepena da ubije svoju jahalicu i bude ostavljen na cjedilu."* [113]

Ebū 'Ubejde je rekao: *"On misli na to da je pretjerivanje u 'ibadetu zlo, manjkavost je zlo, a umjerenost je hvale vrijedna."*

---

[112] *hadīth* bilježi el-Bezzār (broj 2946) od Hudhejfe. El-Albānī ga je ocijenio kao *da'īf džidden* (*"Da'īf el-Džāmi' "*, broj 4948).

[113] predaju bilježe el-Bejheqī (broj 3888) i Ebū Nu'ajm (2. tom, 209. str.)

Ovo značenje je podržano *hadīthom* koji se prenosi od 'Abdullaha ibn 'Amra, *radijallāhu 'anhumā*, da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ''***Ova vjera je moćna, pa zato hodajte u njoj sa umjerenošću***[114] ***i ne dozvolite da vam 'ibādet Allāhu postane tegoban (breme), jer onaj koji se saplića i nije u stanju da nastavi, on niti je skratio put niti je očuvao svoju jahalicu u životu.***[115] ***Radite djela čovjeka koji vjeruje da će umrijeti kao star čovjek, a čuvajte se straha čovjeka koji vjeruje da će umrijeti sutra.***'' Zabilježili su ga Ibn Zendžewejh i drugi.[116]

U njegovom, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, ponovljenom spominjanju naredbe umjerenosti leži ukazivanje da bi čovjek trebao ustrajavati u ovoj umjerenosti. Ovo je zato što je tegobno (naporno) putovanje u kome se čovjek mnogo trudi (napreže) sklono da se odjednom završi bez kompletiranja (stizanja na cilj), a umjerenim putovanje će se, međutim, najprije stići do cilja. Ovo je razlog zašto je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, spomenuo da je krajnji rezultat umjerenosti – postizanje cilja: ''***A ko god putuje noću stići će do svog odredišta.***''

Na ovome svijetu, vjernik putuje ka svome Gospodaru sve dok Ga ne sretne:

---

[114] Ovu rečenicu je također zabilježio Ahmed (broj 13052) od Enes ibn Mālika. Proglasio ga je *sahīhom* Sujūtī (broj 2508), a *hasenom* el-Albānī (*''Sahīh el-Džāmi' ''*, broj 2246).

[115] Ovaj dio je zabilježio i el-Bezzār, a Sujūtī (broj 2509) ga je proglasio *da'īfom*, kao i Hajthemī (1. tom, 62. str.).

[116] *hadīth* bilježi el-Bejheqī (*''Sunenul-Kubrā''*, broj 4520 i 4521), *''Šu'ab...''*, broj 3886. El-'Irāqī (broj 1232) je rekao da je *sened da'īf*.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَـٰنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدۡحًا فَمُلَـٰقِيهِ

"Zaista ti čovječe, koji se mnogo trudiš ka svom Gospodaru i ti ćeš Ga sresti" [117]

وَٱعۡبُدۡ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأۡتِيَكَ ٱلۡيَقِينُ

"I obožavaj svoga Gospodara sve dok ti *jeqīn* (smrt) **ne dođe."** [118]

El-Hasan je rekao: *"O ljudi! Upornost! Upornost! Zasigurno je Allāh odredio da vrijeme prestanka djela bude upravo prije smrti"*, a onda je proučio gorespomenuti *ājet*.

On je također rekao: *"Vaše duše su vaše jahalice, pa težite vašim jahalicama. Na taj način će vas one odnijeti do vašeg Gospodara, Slavljenog i Uzvišenog."*

Značenje nastojanja (težnje) čovjeka njegovim jahalicama je biti blag prema njima, održavati ih u kondiciji (u formi) i zdrave i ne preopteretiti ih. Stoga, ako čovjek osjeća da njegova duša dolazi do zastoja (hromosti) na svom putovanju, on joj teži ulivanjem u nju želje za završetkom putovanja ili ulivanjem u nju straha od nezavršetka putovanja, kao što situacija može zahtijevati.

Jedan od *selefā* je rekao: *"Nada je vodič, strah je vozač (onaj koji upravlja), a duša je između ovoga dvoga poput snažne životinje."* Pa kada se vodič umori, a onaj koji uprav-

[117] *sūra* el-Inšiqāq, 6. *ājet*.

[118] *sūra* el-Hidžr, 99. *ājet*.

lja nije u stanju da djeluje, duša će zastati i ona će tada biti u potrebi za blagim ophođenjem i "pjesmom" da je podstakne da ponovo otpočne svoje putovanje.

Na ovaj način je vodič deva koji vodi svoje krdo pjevanjem rekao:

“Vodič ju je obradovao radosnim vijestima, rekavši joj:
''Sutra ćeš vidjeti banane i izvore''.“

Strah je poput biča i kada osoba pretjerano bičuje životinju, ona itekako može umrijeti. Ovako, čovjek je također mora udarati i sa "pjesmama" nade koja će je podstaći (motivisati) da revnosno oživi svoj trud, sve dok ne stigne na odredište.

Ebū Jezid je rekao: *"Uporno sam usmjeravao svoju dušu ka Allāhu, ne dajući joj odmora, dok je ona plakala cijelim putem, a onda sam je podsticao sve dok se nije nasmijala."* [119]

Rečeno je:

“Kada se ona požalila na teškoću putovanja,
on joj je obećao olakšanje (pri)stizanja,
pa je ona oživjela svoj trud.“

[119] Ibn Mulaqqin, *''Tabeqāt el-Ewlijā' ''*, 278. str., broj 117.

5.1. PRELAŽENJE PUTA KA ALLĀHU, SLAVLJENOM I UZVIŠENOM

Hulejd el-'Asarī je rekao: *"Svaki zarobljenik strasno želi da sretne svoga voljenoga, zato volite svoga Gospodara i putujte ka Njemu lijepim putovanjem: niti mučnim (napor-nim) niti aljkavim (nemarnim). Ovo putovanje će odvesti vjernika ka njegovom Gospodaru, a ko god ne zna put ka svome Gospodaru – on ga neće preći i nema razlike između takve osobe i životinje."* [120]

Dhun-Nūn je rekao: *"Poniženi su oni koji ne znaju put ka svome Gospodaru, niti se trude da ga saznaju."* [121]

Putovanje ka Allāhu jeste prelaziti Njegov pravi put sa kojim je On poslao Svoga Vjerovjesnika, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, i za koji je On objavio Svoju Knjigu. To je onaj put koji je On naredio svim stvorenjima da ga pređu.

Ibn Mes'ūd je rekao: *"Pravi put: Muhammed, sallallāhu 'alejhi we sellem, nas je ostavio na jednoj njegovoj strani, a druga njegova strana je u džennetu. Sa njegove desne i lijeve strane su putevi koji se granaju, na kojima stoje ljudi koji dozivaju one koji prolaze pored njih. Ko god pođe ovim putevima – završiće u vatri, a onaj koji ostane na putu – završiće u džennetu"*, a onda je proučio:

[120] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (2. tom, 232. str.).

[121] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (9. tom 372. str.).

وَأَنَّ هَٰذَا صِرَٰطِى مُسْتَقِيمًا فَٱتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا۟ ٱلسُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِۦ ۚ ذَٰلِكُمْ وَصَّىٰكُم بِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

''Zaista, ovo je Moj pravi put pa ga slijedite i ne slijedite druge puteve da vas ne odvedu od puta Njegovog. Ovo vam On naređuje da biste bili bogobojazni.'' [122]

Ovo su zabilježili Ibn Džerīr i ostali. [123]

Stoga je put koji vodi ka Allāhu jedan, pravi put, a svi drugi putevi su putevi *šejtāna*; ko god ide njima je odsječen od Allāha i završiće u prebivalištu Njegovog nezadovoljstva, srdžbe i kazne. [124]

---

[122] *sūra* el-En'ām, 153. *ājet*.

[123] predaju bilježi et-Taberī (broj 14175).

[124] Ibnul-Qajjim je rekao: *''Mi ćemo opisati pravi put na sažet način, jer su ga ljudi objasnili na različite načine, a svi se oni vrte oko jedne osnovne činjenice. Pravi put je put Allāhov koji je On postavio da vodi čovječanstvo ka Njemu; nema drugog puta ka Njemu mimo ovog puta koji je On odredio na jezicima Svojih Vjerovjesnika. On (pravi put) je izdvojiti Njega (činiti Njega jednim) jedinog za 'ibadet i izdvojiti (činiti jednim) Njegove Vjerovjesnike jedino za pokornost i slijeđenje. Stoga niko ne bi trebao počiniti širk u 'ibādetu Njemu, kao što niko ne bi smio počiniti širk u slijeđenju Njegovog Vjerovjesnika, sallallāhu 'alejhi we sellem; čovjek bi trebao da očisti svoj tewhīd i da očisti svoje slijeđenje Vjerovjesnika, sallallāhu 'alejhi we sellem, i ovo je puno značenje šehādeta da ''Niko nema pravo da bude obožavan izuzev Allāha i da je Muhammed Allāhov Poslanik''. Sva različita objašnjenja data o pravom putu padaju pod ova dva principa. Morate voljeti Njega svim svojim srcem, morate se truditi da Ga zadovoljite do krajnjeg stepena vaše*

5.2. DJELA SU (CIJENE SE) PO SVOM ZAVRŠETKU

Moguće je da čovjek putuje pravim putem na početku svog života, a onda zastrani sa njega i putuje po jednom od puteva *šejtāna*, pa je otuda odsječen od Allāha i uništen. ***"Zaista jedan od vas radi djela stanovnika dženneta dok ne bude samo aršin između njega i dženneta, a onda učini djelo od djela stanovnika vatre i uđe u nju."*** [125]

Nasuprot ovome, moguće je da čovjek putuje jednim od puteva *šejtāna* u početku svoga života, a onda sreća pođe njegovim putem, on krene pravim putem i time stigne do Allāha. Najvažnije je da osoba čvrsto prelazi pravi put, od početka puta do kraja:

---

sposobnosti; ne bi trebalo da bude ni jedan djelić vašeg srca a da nije preplavljen ljubavlju prema Njemu i ne bi trebali imati druge želje izuzev da Ga zadovoljite (da Mu se umilite). Prva tačka je realizovana ostvarivanjem "Lā ilāhe illallāh" a druga tačka je realizovana ostvarivanjem "Muhammedun Resūlullāh je Allāhov Poslanik". Ovo je uputa i vjera istine, ovo je znanje istine i rad po njoj, ovo je poznavanje onoga sa čim je On poslao Svoje vjerovjesnike i življenje po tome. Sve definicije se vrte oko ovog suštinskog koncepta. Sehl ibn Abdullāh je rekao: "Držite se predaja i sunneta, jer se ja bojim da će doći vrijeme kada će se spomenuti Allāhov Poslanik, sallallāhu 'alejhi we sellem, i važnost slijeđenja njega u svemu, a ljudi će poricati osobu koja ovo kaže, prouzrokovaće da drugi bježe od njega, udaljavaće se od njega, ponižavaće ga i osramoćivati ga." ('AbdurRahmān Āluš-Šejh, *"Fethul-Medžīd, Šerh Kitāb et-Tewhīd"*, 24. str.)

[125] *hadīth* bilježe el-Buhārī (broj 3332 i 6594) i Muslim (broj 2643 i 6723) od Ibn Mes'ūda.

ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُ

"To je Allāhova blagodat koju On daje onome kome hoće." [126]

وَٱللَّهُ يَدۡعُوٓاْ إِلَىٰ دَارِ ٱلسَّلَٰمِ وَيَهۡدِي مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسۡتَقِيمٍ

"Allāh poziva u kuću mira i ukazuje na pravi put onome kome On hoće." [127]

Mnogo je ljudi koji okrenu svoja leđa nakon što su proputovali dio puta i odustali. Srca su između dva prsta od prstiju *er-Rahmāna* (Milostivog): [128]

يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلۡقَوۡلِ ٱلثَّابِتِ

"A Allāh učvršćuje one koji vjeruju postojanom riječju." [129]

"Moj voljeni! Onih koji se saplići na putu kroz pustinju je mnogo, ali onih koji stignu do kraja je malo."

[126] *sūra* el-Džumu'a, 4. *ājet*.

[127] *sūra* Jūnus, 25. *ājet*.

[128] *hadīth* bilježe Muslim (broj 2654 i 6750) i et-Tirmidhī (broj 2140).

[129] *sūra* Ibrāhīm, 27. *ājet*.

5.3. VRIJEDNOST (VRLINA) PRIBLIŽAVANJA ALLĀHU

U *qudsi-hadīthu* se spominje: "**Ko god Mi se približi koliko pedalj, Ja mu se približim koliko lakat. Ko god Mi se približi koliko lakat, Ja mu se približim koliko hvat. Ko god Mi dođe pješice, Ja mu idem žureći.**" [130]

U predaji kod Ahmeda stoji dodatak: ***"A Allāh je uzvišeniji i veći; Allāh je uzvišeniji i veći."*** [131]

U drugom *hadīthu* u *"Musnedu" imāma* Ahmeda stoji da Allāh Uzvišeni kaže: "**O sine Ādemov, stani preda Mnom, a Ja ću hodati ka tebi; hodaj ka Meni, a Ja ću trčati ka tebi.**" [132]

"Ko god se okrene ka nama,
Mi ćemo ga primiti dobrovoljno iz udaljenosti.
Ko god želi ono što Mi hoćemo,
Mi želimo ono što on hoće.
Ko god traži od Nas,
Mi ćemo mu dati više i više iznova.
Ko god radi tražeći Našu pomoć,
Mi ćemo gvožđe učiniti mehkim."

---

[130] *hadīth* bilježe el-Buhārī (broj 7405) i Muslim (broj 2687, 6833, 2743 i 6952) od Ebū Hurejre.

[131] *hadīth* bilježi Ahmed (broj 21374) od Ebū Dherra, a Hajthemī (10. tom, 197. str.) je rekao da je *sened hasen*.

[132] *hadīth* bilježi Ahmed (broj 15925). Hajthemī (10. tom, 197. str.) je rekao da su prenosioci ovog lanca povjerljivi i precizni. Mundhirī (*"Tergīb"*, broj 4771) je rekao da je *sened sahīh*, a to je rekao i el-Albānī (broj 3153).

Čovječe! Kada bi otišao pred vrata namjesnika (vladara), on te ne bi primio ili ti ne bi dao nikakvu pažnju; možda bi te čak spriječio od približavanja njemu. Ali, Kralj kraljeva govori: "**Ko god dođe Meni hodajući, Ja idem njemu trčeći**", a ipak se ti okrećeš od Njega i trčiš za drugim! Ti si obmanjen na najgori način i izgubljen si na najteži način!

“Tako mi Allāha, nikada nisam došao da te posjetim,
a da nisam našao Zemlju pogodnom sebi.
I nikad nisam odlučio da napustim Tvoja vrata,
a da se nisam spoticao na svoju sopstvenu odjeću!“

O ti koji čezneš da Ga sretneš, put ti je razjašnjen, pa čemu odugovlačenje i zastajkivanje?

أَفِي ٱللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ

"Zar u Allāha da sumnjate, Stvoritelja nebesa i Zemlje? On vas poziva vam oprosti vaše grijehe." [133]

يَٰقَوْمَنَآ أَجِيبُوا۟ دَاعِىَ ٱللَّهِ

"O narode naš, odgovorite Allāhovom pozivaču." [134]

“O dušo, teško tebi!
Uputa ti je došla,
odgovori joj!
Eto pozivača Allāhovog
koji te doziva.

[133] *sūra* Ibrāhīm, 10. *ājet*.

[134] *sūra* el-Ahqāf, 31. *ājet*.

Mnogo puta si pozivana ka uputi,
ali ipak se ti okrećeš.
Pa odgovori pozivaču upute
kada te poziva!“

5.4. NAČINI STIZANJA DO ALLĀHA

Pristizanje Allāhu je od dvije vrste: jedna koja se dešava na ovome svijetu, a druga koja se dešava na *āhiretu*. Značenje stizanja na ovom svijetu je da srce postigne spoznaju Njega i kada ono to učini, ono Ga zavoli, nađe utjehu u Njemu, uvidi Njegovu blizinu njemu i nađe Ga da spremno odgovara njegovim dovama. Jedna predaja spominje: "**O sine Ādemov, traži Me i naći ćeš Me. Kada Me nađeš – naći ćeš sve, a ako Me ne nađeš – izgubićeš sve.**"

"Traži Nas i naći ćeš Nas
u srcima dovoljno velikim da nas prime,
strpljivim i zadovoljnim
sa svim onim što njima (srcima) od Nas dolazi."

Dhun-Nūn bi išao noću i učestalo gledao u nebo i izgovarao sljedeće stihove poezije do jutra:

"Tražite sebi ono
što sam ja našao.
Našao sam mjesto odmora
gdje se On nikada ne koleba u Svojoj ljubavi.
Ako se ja udaljim, on me Sebi privuče,
a ako priđem, On me još bližim učini."

Prispijeće na *āhiretu* znači ulazak u *džennet*: prebivalište Allāhove dobrote (milosti). Međutim, *džennet* je od mnogo stepenī, a blizina njegovih stanovnika Allāhu će zavisiti od stepena spoznaje ostvarene u njihovim srcima na ovome svijetu, njihove blizine i njihovog svjedočenja:

وَكُنتُمۡ أَزۡوَٰجٗا ثَلَٰثَةٗ ۝٧ فَأَصۡحَٰبُ ٱلۡمَيۡمَنَةِ مَآ أَصۡحَٰبُ ٱلۡمَيۡمَنَةِ ۝٨
وَأَصۡحَٰبُ ٱلۡمَشۡـَٔمَةِ مَآ أَصۡحَٰبُ ٱلۡمَشۡـَٔمَةِ ۝٩ وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلسَّٰبِقُونَ ۝١٠
أُوْلَٰٓئِكَ ٱلۡمُقَرَّبُونَ

"Vas će od tri vrste biti: oni koji su s desne strane – a ko su oni koji su desno?! I oni koji su s lijeve strane – ko su oni koji su lijevo?! I oni prvi – uvijek prvi! To su oni koji su Allāhu bliski." [135]

Dok bi bio u svojoj kući, Šiblī bi bio uzrujan i učio bi sljedeće stihove:

“Čovjek ne može izdržati ako si Ti daleko,
kada je na Tvoju blizinu navikao.
On ne može izdržati zastorom odvojen,
dok je u ljubav utopljen.
Pa čak i ako Te oko ne vidi,
zasigurno Te srce posmatra.“

---

135 *sūra* el-Wāqi'a, 7.-11. *ājet*.

ŠESTO POGLAVLJE
ISLĀM, ĪMĀN, IHSĀN

Na ovom svijetu pravi put obuhvata tri nivoa: *islām*, *īmān* i *ihsān*.

Ko god ostane na stepenu *islāma* dok ne umre – biće spašen od vječnosti u vatri i mora ući u *džennet*, pa makar prije toga bio kažnjen u vatri. Ko god ostane na nivou *īmāna* dok ne umre – biće potpuno spriječen od ulaska u vatru, jer svjetlost *īmāna* gasi plamen vatre do te mjere da ona kaže: *"O vjerniče, idi svojim putem! Tvoje svjetlo je ugasilo moj plamen!"* [136]

Ahmed ima *hadīth* od Džābira da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Nema dobročinitelja niti griješnika, a da neće ući u nju. Ona će biti izvor hladnoće i mira za vjernika kao što je bila za Ibrāhīma, do te mjere da će vatra sama podići hajku i zaplakati od svoje hladnoće!"*** [137]

---

[136] predaju bilježi Taberānī (*"El-Kebīr"*, broj 668). Hajthemī (10. tom, 360. str.) spominje da *sened* ove predaje sadrži slabog prenosioca, a proglasili su ga *da'īfom* es-Sujūtī (broj 3354) i el-Albānī (*"Da'īf el-Džāmi' "*, broj 2474).

[137] *hadīth* bilježi Ahmed (broj 14520). El-Bejheqī (broj 370) je rekao da je *sened* ove predaje *hasen*. Hākim (broj 8744) je rekao da je njen *sened sahīh*, a edh-Dhehebī se složio. Hajthemī (7. tom, 55. str.) je rekao da su Ahmedovi prenosioci povjerljivi i precizni. Međutim, el-Albānī (*"Da'īf et-Tergīb"*, 2110) i Arnā'ūt (*"Tahqīq Musned"*) ukazuju da je *sened da'īf* zbog prisustva nepoznatog prenosioca.

Ovo je nasljedstvo zaljubljenika, naslije-đeno od Ibrāhīma, *'alejhis-selām*.

Ko god ostane na nivou *ihsāna* dok ne umre – on će stići do Allāha:

لِّلَّذِينَ أَحۡسَنُواْ ٱلۡحُسۡنَىٰ وَزِيَادَةٌ

"**Dobročiniteljima pripada dobro** (nagrada) **i dodatak.**" [138]

U vjerodostojnom *hadīthu* se spominje: *"**Kada stanovnici dženneta uđu u džennet pozivač će objaviti: "O stanovnici dženneta, Allāh vam je dao obećanje koje želi da vam ispuni. Oni će reći: "Šta je to? Zar On nije učinio naša lica bijelim? Zar On nije učinio naše vage teškim? Zar nam On nije podario ulazak u džennet i spasio nas od vatre?" Pa će On ukloniti veo i oni će gledati u Njega i, tako mi Allāha, On im neće dati ništa draže njima nego ovo i neće biti ničega što daje više zadovoljstva njihovim očima od ovoga! To je ez-zijāde** (dodatak)**."*** A onda je on proučio gornji *ājet*. [139]

Svi stanovnici *džženneta* će imati udio u ovom viđenju (gledanju), ali će se oni razlikovati po svojoj blizini kada Ga vide i po broju puta koliko će Ga vidjeti. Svi stanovnici *džženneta* će Ga vidjeti na danu ustajanja, a to je na dan

---

[138] *sūra* Jūnus, 26. *ājet*.

[139] *hadīth* bilježe Muslim (broj 181 i 449) i Ibn Madže (broj 187).

džume, [140] a predvodnici među njima će gledati u Allāhovo Lice dva puta dnevno: jednom ujutru a jednom uvečer.

Obični stanovnici *dženneta* će imati svoju opskrbu koja će im biti davana dva puta dnevno ujutru i uveče, dok će Ga odabranici gledati ujutru i uveče. Niti mogu palate učiniti da *'ārifi* zaborave svog voljenog, niti mogu tekuće rijeke ugasiti njihovu žeđ. Jedan od njih je govorio: *"Kada sam gladan, spominjanje Njega je moja hrana; a kada sam žedan, svjedočenje Njega je moja želja i udovoljenje."* [141]

Jedan od dobrih ljudi je bio viđen u snu i bio upitan o stanju dva učenjaka, na šta je on odgovorio: *"U ovo vrijeme sam ih ostavio pred Allāhom, Slavljenim i Uzvišenim, jedući, pijući, uživajući u blaženstvu."* Upitan je: *"A šta je s tobom?"*

---

[140] predaju bilježi Taberānī (*"El-Ewsat"*, broj 2084) od Enesa. Hajthemī (2. tom, 164. str.) je rekao da *sened* ove predaje sadrži povjerljive i precizne prenosioce.

[141] Ibn Ebil-'Izz (*"Šerh 'Aqīde et-Tahāwijje"*, 213. str.) je rekao: *"Ummet je saglasan da Allāha niko neće vidjeti na ovome svijetu. Oni se nisu razišli u pitanju ovoga, izuzev u pogledu našeg Poslanika, sallallāhu 'alejhi we sellem, specifično."*
En-Newewī (*"Šerh Muslim"* 2. tom, 105. str.) je rekao: *"Što se tiče viđenja Uzvišenog Allāha na ovome svijetu, onda smo mi već prethodno spomenuli da je ovo mogućnost, međutim većina selefa i generacija i od mutekelima su mišljenja da se to neće desiti na ovome svijetu."*
Kilābādī (*"Et-Te'arruf..."*, 43. str.) je rekao: *"Svi oni su se složili da On neće biti viđen na ovome svijetu niti očima niti srcima, izuzev sa aspekta uvjerenja. Ovo je zato što je ovo viđenje od najvećih bereketa i, kao takvo, ono priliči da se desi na najboljem mjestu. Pa sada ako bi njima bilo dato ovo viđenje, najvećeg bereketa, na ovome svijetu – onda ne bi bilo razlike između njega (ovog svijeta) i dženneta."*

On je odgovorio: *"On zna moje pomanjkanje želje za hranom, pa mi, umjesto toga, On dozvoljava da gledam u Njega."*

Ahmed bilježi *hadīth* od Ibn 'Umera da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: *"Čovjek sa najnižim mjestom u džennetu će gledati svoj posjed dvije hiljade godina, gledajući najudaljeniji kraj njega kao što vidi najbliži njegov kraj, i gledaće u svoje žene i sluge. Oni najvišeg stepena će gledati u Lice Allāha, Slavljenog i Uzvišenog, dva puta dnevno."* [142]

Ovaj *hadīth* je također zabilježio et-Tirmidhī sa riječima: *"Čovjek najnižeg stepena u džennetu će biti onaj koji će gledati u svoje bašte, žene, blagodati, sluge i divane onoliko koliko traje putovanje od hiljadu godina. Najbolji od njih kod Allāha će gledati u Njegovo Lice ujutru i uvečer."* [143] Onda je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, proučio:

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ۝٢٢ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ

"Toga Dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati." [144]

---

[142] *hadīth* bilježi Ahmed (broj 5317). Hajthemī (10. tom, 401. str.) je rekao da u *senedu* ove predaje postoji prenosilac oko koga postoji saglasnost da je *da'īf*, a el-Albānī (*"Da'īf el-Džāmi' "*, broj 1381) ga je ocijenio *da'īfom*.

[143] *hadīth* bilježi et-Tirmidhī (3553 i 3330) i rekao je da je on *garib*. El-Albānī ga je proglasio *da'īfom* (*"Da'īf el-Džāmi' "*, broj 1382).

[144] *sūra* el-Qijāme, 22. i 23. *ājet*.

Ovo je razlog zašto je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, u vjerodostojnom *hadīthu* koji se prenosi od Džerīra ibn 'Abdullāha el-Bedželija, rekao: ***"Vi ćete gledati u svog Gospodara na Sudnjem danu kao što vidite Mjesec u noći kada je on pun; nećete imati nikakve teškoće u gledanju Njega."*** Onda je rekao: ***"Pa ako ste u stanju da vas ništa ne odvrati od namāza prije izlaska Sunca i prije njegovog zalaska, onda tako učinite"***, a onda je proučio:

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ ٱلشَّمْسِ وَقَبْلَ ٱلْغُرُوبِ

"I slavi Gospodara svoga, hvaleći Ga prije izlaska sunca i prije njegovog zalaska." [145] [146]

[145] *sūra* Qāf, 39. *ājet*.

[146] *hadīth* bilježe el-Buhārī (broj 573) i Muslim (broj 633 i 1434). ***"Neće vam biti naštećeno u gledanju Njega"*** – *hadīth* ima dva načina čitanja, od kojih jedan znači da *"Nećete biti naguživani (zbijeni) toliko blizu, da bi imali teškoću gledanja u Njega"*, a drugo značenje je *"Neće vam biti učinjena šteta ni na koji način kada Ga vidite, tako da Ga neki mogu vidjeti a drugi ne"*. (Ibn el-Ethīr, *"En-Nihāje"*, 3. tom, 92. i 93. str.).

6.1. PERIODI JUTRA I VEČERI

U *džennetu* su ova dva perioda rezervisana za gledanje u Allāha što se tiče odabranika, a na ovome svijetu je on, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, podsticao na klanjanje *namāza* u ova dva vremena. Stoga, ko god na ovome svijetu klanja ova dva *namāza* na najbolji način, sa pokornošću, prisustvom srca i obavljanjem svih njegovih osobenosti – nadati se je da će on biti od onih koji će gledati u Allāha u ova dva perioda u *džennetu*. Ovo je još i više ako se čovjek čvrsto pridržava *dhikrova* (spominjanja) i drugih vrsta *'ibādeta* dok Sunce izađe ili zađe. Ako rob na ovo doda i putovanje u zadnjem dijelu noći, onda je on putovao u sva tri vremena: na kraju dana, ujutru i uveče; i, ako je on iskren, zasigurno će ovo biti propraćeno postizanjem najvećeg cilja:

فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ

"**U skupini iskrenih, u prisustvu Vladara Svemoćnoga**" [147]

Ko god se odlučno pridržava istinoljubivosti na svom putovanju, biće odveden do *qademe sidqin*:

وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبِّهِمْ

"**I obraduj vjernike da oni imaju *qademe sidqin*** (divnu nagradu) **kod Gospodara njihovog!**" [148]

---

[147] *sūra* el-Qamer, 55. *ājet*.

[148] *sūra* Jūnus, 2. *ājet*.

Zaljubljenik se uvijek raspituje o svojoj voljenom, ispitujući o novostima u vezi nje, otkrivajući sitne detalje informacija i slijedeći njene stope, u cilju da pređe put koji vodi ka njoj.

“O ti koji tragaš za njom! Ima li ikoga koji može odgovoriti?
Jer, nakon našeg vremena provedenog zajedno, ja ne znam ni za kakvu drugu sreću!
Kad bih samo znao gdje je njena porodica razapela šator,
ka kojoj od Allāhovih zemalja su oni odlutali,
ja bih žurio za njom kao što to čini vjetar,
tražeći u njoj sreću, čak i da je ona iza zvijezda!“

Zaista je ogromna želja onoga čiji cilj je Allāh i uistinu je plemenita duša čiji voljeni je On.

Allāh kaže:

وَلَا تَطْرُدِ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ

"I ne tjeraj od sebe one koji se ujutro i navečer Gospodaru svome mole, želeci Njegovo Lice." [149]

“Šta zaljubljeniku preostaje izuzev traganje za svojom ljubavi?
u svakoj zemlji zaljubljenik tumara kao bunovan.“

[149] *sūra* el-En'ām, 52. *ājet*.

6.2. ONI KOJI SE DRŽE *DUNJĀLUKA* I ONI KOJI SE DRŽE *ĀHIRETA*

Vrijednost svakog čovjeka se prosuđuje onime što on traži. Niko ne može da odredi vrijednost (cijenu) onoga koji traži Allāha, jer je to nemjerljivo. Onaj koji teži za *dunjālukom* je previše nizak (bezvrijedan) da bi bio procijenjen.

Eš-Šiblī je rekao: *"Ko god se čvrsto drži za ovaj svijet – biće spaljen njegovim plamenom sve dok ne postane pepeo rasut (raznešen) vjetrom. Ko god se drži āhireta – biće spaljen njegovom svjetlošću, tako da postane čisto zlato od najboljeg kvaliteta i postane okorišten time. Ko god se drži Allāha – biće spaljen svjetlošću tewhīda i postaće dragulj koji je neprocjenjive vrijednosti."*

Eš-Šiblī je upitan hoće li zaljubljenik ikada steći pravo zadovoljstvo od svoga Voljenoga prije nego što Ga vidi? On je odgovorio sljedećim stihovima:

“Allāha mi! Kada bi me Ti krunisao
krunom Kisre, kralja orijenta,
i pred mene stavio riznice stvorenjā,
blaga sadašnjih i onih drevnih,
a da mi bude rečeno: ''...ali se nećemo sresti (biti zajedno) neko vrijeme'',
naš sastanak, Gospodaru moj, bih ja radije odabrao!“

Onaj čija je ambicija velika će jedino biti zadovoljan traženjem Allāha, Slavljenog i Uzvišenog.

“Svako moje putovanje tamo-amo,
ujutru i uvečer,
samo uz spominjanje Tebe
je moj dah života,

osvježavajući povjetarac i umirujuća tišina.
Ti si moja ambicija i moja sudbina,
moj cilj i moj uspjeh.
O, izvoru pomoći i utočišta,
Održi me na uputi."

SEDMO POGLAVLJE
NEOČEKIVANI SUSRET

Allāh Uzvišeni kaže:

وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا۟ يَحْتَسِبُونَ

"I od Allāha će im se pokazati ono čemu se nisu nadali." [150]

Ovaj *ājet* je teško padao bogobojaznim *'ārifima*, jer u njemu stoji da će neki robovi, kada sretnu Allāha, biti suočeni sa stvarima koje nikada nisu očekivali. Na primjer, čovjek može biti nesvjestan onoga što su njegove ruke uradile, nimalo ne obraćajući na to pažnju, a onda kada njegova koprena bude podignuta, on će vidjeti ove užasne stvari i suočiće se sa stvarima za koje nikada nije mario. Ovo je razlog zašto je 'Umer, *radijallāhu 'anhu*, rekao: *"Kada bih imao vlast nad čitavom zemljom, ja bih se rado time otkupio, da me to spasi od užasa razotkrivanja."* [151]

[150] *sūra* ez-Zumer, 47. *ājet*.

[151] predaju bilježi Ebū Ja'lā (broj 2731), a Hajthemī (9. tom, 77. str.) je rekao da su njeni prenosioci prenosioci *sahīha*, kao što je rekao i Ebū Nu'ajm (1. tom, 52. str.).

U *hadīthu* stoji: *"**Ne priželjkujte smrt, jer je tegoba razotkrivanja velika. Od sreće za čovjeka je da mu Allāh da dug život i da ga opskrbi pokajanjem.**"* [152]

Jedan od mudraca među *selefima* je rekao: *"Koliko će samo slučajeva žaljenja čovjek suočiti i ugledati na Sudnjem danu, a koje mu čak nisu pale na pamet."*

U ovom smislu Allāh Uzvišeni kaže:

لَّقَدۡ كُنتَ فِي غَفۡلَةٖ مِّنۡ هَٰذَا فَكَشَفۡنَا عَنكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ ٱلۡيَوۡمَ حَدِيدٞ

"Ti si bio nemaran spram ovoga, pa smo ti makli koprenu tvoju; danas ti je oštar vid." [153]

---

[152] *hadīth* bilježi Ahmed, broj 14564 od Džābira. Hajthemī (10. tom, 204. str.) je rekao da je *sened hasen*, kao što je rekao i Mundhirī (broj 5098).

[153] *sūra* Qāf, 22. *ājet*.

7.1. VRSTE DJELA KOJA ĆE BITI KAO RASUTA PRAŠINA

Prvo: Ovo obuhvata nešto generalnije nego prethodno spomenuto, a to je da čovjek ima djela od kojih se nada dobru, ali ona završe kao prosuta prašina i budu pretvorena u loša djela. Allāh Uzvišeni kaže:

وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَعۡمَٰلُهُمۡ كَسَرَابِۭ بِقِيعَةٖ يَحۡسَبُهُ ٱلظَّمۡـَٔانُ مَآءً حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَهُۥ لَمۡ يَجِدۡهُ شَيۡـٔٗا وَوَجَدَ ٱللَّهَ عِندَهُۥ فَوَفَّىٰهُ حِسَابَهُۥۗ وَٱللَّهُ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ

"A djela nevjernika su kao fatamorgana u pustinji u kojoj žedan vidi vodu, ali kad do tog mjesta dođe, ništa ne nađe, a umjesto toga nađe Allāha koji će mu potpuno isplatiti račun, jer Allāh je brz u svođenju računa." [154]

وَقَدِمۡنَآ إِلَىٰ مَا عَمِلُواْ مِنۡ عَمَلٖ فَجَعَلۡنَٰهُ هَبَآءٗ مَّنثُورًا

"I mi ćemo prići onome što su oni činili i to u prah i pepeo pretvoriti." [155]

Fudajl je u vezi *ājeta*: "**A vidjeće od svoga Gospodara ono čemu se nikada nisu nadali ni očekivali**" rekao: *"Oni su radili djela, misleći da su to dobra djela, ali su u stvarnosti ona bila zla."*

[154] *sūra* en-Nūr, 39. *ājet*.

[155] *sūra* el-Furqān, 23. *ājet*.

Drugo: Slično gornjem, rob počini loše djelo na koje ne obraća pažnju, misleći da je ono beznačajno, a da taj grijeh bude uzrok njegove propasti, kao što Allāh kaže:

وَتَحۡسَبُونَهُۥ هَيِّنٗا وَهُوَ عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمٞ

"**A smatrali ste ga beznačajnim** (malim)**, a ono je kod Allāhu veliko.**" [156]

Jedan od *ashābā* je rekao: *"Vi činite djela koja su u vašim očima beznačajnija od dlake, dok smo ih mi u vrijeme Allāhovog Poslanika, sallallāhu 'alejhi we sellem, smatrali uništavajućim grijesima."* [157]

Treće: Gore od prethodnog slučaja: Čovjek kome se zlo njegovog postupka čini zadovoljavajućim (lijepim). Allāh Uzvišeni kaže:

قُلۡ هَلۡ نُنَبِّئُكُم بِٱلۡأَخۡسَرِينَ أَعۡمَٰلًا ١٠٣ ٱلَّذِينَ ضَلَّ سَعۡيُهُمۡ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ يَحۡسَبُونَ أَنَّهُمۡ يُحۡسِنُونَ صُنۡعًا

"Reci: "Hoćete li da vas obavijestim o onom čija će djela najviše propasti? Oni čiji trud u životu na dunjāluku bude uzaludan i koji misle da je dobro ono što rade." [158]

Ibn 'Ujejne je rekao: *"Kada je smrt došla Muhammedu ibn el-Munkediru, on se prestrašio, pa su ljudi pozvali Ebū*

[156] *sūra* en-Nūr, 15. *ājet*.

[157] *hadīth* bilježi el-Buhārī (broj 6492) od Enesa.

[158] *sūra* el-Kehf, 103. i 104. *ājet*.

Hāzima i on je došao. Ibn el-Munkedir mu je rekao: "Allāh kaže: "**I njima će se pojaviti od njihovog Gospodara ono što nisu očekivali**"*, a ja se bojim da će mi stvari postati jasne i da ću naići na ono što nikada nisam očekivao", našta su obojica briznuli u plač."*

Zabilježio ga je Ibn Ebī Hātim, a Ibn Ebī ed-Dunjā u svojoj predaji dodaje: *"Na šta je njegova porodica rekla: "Mi smo te pozvali da bi ga ti ohrabrio (utješio), ali ti si samo povećao njegov strah!" On im je tada prenio ono što je on rekao".* [159]

Fudajl ibn Ijjād je rekao: *"Obaviješten sam da je Sulejmānu et-Tejmiju rečeno: "O ti! Ko je poput tebe?" On je rekao: "Tišina, ne govori to! Ja ne znam šta će se pojaviti preda mnom od Allāha. Čuo sam Allāhove riječi:* "**I pojaviće im se od njihovog Gospodara ono čemu se nikada nisu nadali i što nisu nikada pomišljali**"*."* [160]

Četvrto: Sufjan eth-Thewrī je, čuvši ovaj *ājet*, rekao: *"Teško razmetljivcima (hvalisavcima)."* [161]

Ovo postoji u *hadīthu* o trojici koja će prva biti bačena u vatru: učenjak, onaj koji je davao *sadaqu* i *mudžāhid*. [162]

Peto: Onaj koji je radio dobra djela, ali je takođe činio nepravdu drugima i misli da će ga njegova djela spasiti, pa se

---

[159] predaju bilježi Ibnul-Džewzī (2. tom, 167. str., broj 185).

[160] predaju bilježi edh-Dhehebī (*"Tedhkiretul-Huffādh"*, 1. tom, 151. str.).

[161] predaju bilježi el-Qurtubī (15. tom, 265. str.).

[162] *hadīth* bilježi Muslim (broj 1905 i 4923) od Ebū Hurejre.

suoči s onim što on nije očekivao. Sva njegova djela su podijeljena među onima kojima je učinio nepravdu, a onda nešto nepravde i dalje ostane da bude namireno, pa su tako njihova loša djela nagomilana na njegova i, kao rezultat ovoga, on bude bačen u vatru. [163]

Šesto: Njegova djela bi mogla biti razmatrana (vagana), na što će on biti pitan za njih da pokaže kako je on bio zahvalan za dāte *berekete*. Najmanji *bereket* bi bio vagan nasuprot njegovih djela i prevagnuo ih, a da preostali *bereketi* uopšte nisu ni mjereni! Ovo je razlog zašto je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Ko god bude polagao račun biće kažnjen"*** ili ***"biće uništen"***.

Sedmo: On bi mogao imati loša djela koja uništavaju nešto od njegovih djela ili djela njegovih udova, izuzev *tewhīda*, a što će imati za posljedicu da će on ući u vatru. Ibn Mādže bilježi *hadīth* od Thewbāna da je Allāhov Poslanik, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: ***"Postoje ljudi od moga ummeta koji će doći sa djelima poput planina, a Allāh će ih pretvoriti u rasutu prašinu."*** Ovaj *hadīth* se nastavlja do spomena: ***"Oni su ljudi koji su vaše kože** (govore vaš jezik), [164] **oni provode dio noći u namāzu kao što vi činite, ali su to ljudi koji, kada su sami, krše Allāhove zabrane."*** [165]

Ja'qūb ibn Šejbe i Ibn Ebī ed-Dunjā bilježe od Sālima, oslobođenog roba Ebū Hudhejfe da je Allāhov Poslanik,

[163] pogledaj *hadīth* u fusnoti broj 35.

[164] Ova rečenica nije nađena u *hadīthu* Ibn Mādže.

[165] *hadīth* bilježi Ibn Mādže (broj 4245). Būsajrī je rekao: *''Njegov sened je sahīh'',* a *sahīhom* ga je ocijenio i el-Albānī (broj 2346).

sallallāhu 'alejhi we sellem, rekao: *"**Grupa ljudi će biti dovedena na Sudnji dan sa djelima poput brda Tihāme, a Allāh će njihova djela pretvoriti u prašinu; oni će biti bačeni na svoja lica u vatru.**"* Sālim je rekao: *"Bojim se da sam ja jedan od njih!"* On je, *sallallāhu 'alejhi we sellem*, rekao: *"**Oni poste, klanjaju i određuju nešto od noći za 'ibādet. Ali u tajnosti, kada se ukaže prilika da učine nešto zabranjeno, oni to uzmu i zbog toga će Allāh poništiti njihova djela.**"*

Čovjeku bi mogla biti poništena djela zbog *rijā'a* (prikazivanja), arogancije ili sličnog, a da i ne bude svjestan toga!

7.2. TUGA NA *DUNJĀLUKU* I NESREĆA NA *ĀHIRETU*

Dajgam, predani *'ābid* (pobožnjak) je rekao: *"Ako āhiret vjerniku ne donese sreću, onda su se dvije stvari ujedinile za njega: tuga na ovome svijetu i nesreća na āhiretu."* Upitan je: *"Kako može osoba koja se uporno bori na ovome svijetu da ne naiđe na sreću na āhiretu?"* On je odgovorio: *"A šta je sa prihvatanjem? Šta je sa bezbjednošću? Koliko je mnogo onih ljudi koji misle da rade dobra djela, ali ipak na Sudnjem danu budu sakupljeni i bačeni na svoja lica?"* [166]

Ovo je razlog zašto su 'Āmir ibn 'Abd Qajs i drugi bili žestoko prestrašeni *ājetom*: "**Allāh prihvata samo od onih koji su bogobojazni.**"

Ibn 'Awn je rekao: *"Ne osjećajte se bezbjednim zbog velikog broja djela, jer vi ne znate da li su ona uopšte prihvaćena ili ne. Ne osjećajte se bezvrijednim zbog vaših grijeha, jer ne znate jesu li oni oprošteni ili ne. Ovo je zato što su sva vaša djela nevidljiva za vas, a vi nemate pojma šta će Allāh uraditi sa njima."*

En-Neha'ī je na svojoj samrti sve vrijeme jecao, govoreći: *"Ja iščekujem izaslanika moga Gospodara i nemam pojma hoće li mi dati radosne vijesti o džennetu ili vijesti o džehennemu."* [167]

Drugi se takođe osjetio uznemiren prilikom svoje smrti i bio je upitan: *"Zašto si tako zabrinut?"* On je odgovorio:

[166] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (3. tom, 360. str.).

[167] predaju bilježi Ebū Nu'ajm (4. tom, 224. str.).

"Ovo je vrijeme u kojem ja nemam pojma gdje ću biti odveden."

Jedan od *ashābā* je bio ophrvan uznemirenošću za vrijeme svoje smrti i bio je upitan o svome stanju, na šta je odgovorio: *"Allāh je uzeo Svoja stvorenja u dvije pregršti: pregršt za džennet, a pregršt za džehennem, a ja nemam pojma kojoj pregršti ja pripadam!"* [168]

---

[168] predaju bilježi Ahmed (broj 17594), a Hajthemī (7. tom, 187. str.) je rekao: *''Njegovi prenosioci su prenosioci sahīha''*. Taberānī (*''El-Kebir''*, 20. tom, 365. str.) ga bilježi od Mu'adha ibn Džebela, a Hajthemī je ukazao na dvije slabosti u *senedu*.

7.3. OPREZ! OPREZ!

Ko god razmisli o ovome kako to priliči, naći će sebe u stanju zabrinutosti, jer će se Ādemov sin (potomak) suočiti sa velikim grozotama za vrijeme ovog života kakvi su smrt, *qabur* (grob), *berzah* [169] i ustajanje (proživljenje), *sirāt* i vage, i najveće od svega: stajanje pred Allāhom, Slavljenim i Uzvišenim, i vatra (*džehennem*). On će se bojati gubljenja svoje vjere u zadnjem minutu i toga da bude osuđen vječnošću u vatri. Istinski vjernik se nikada neće osjećati bezbjednim od svih ovih stvari:

فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْخَـٰسِرُونَ

"A niko nije siguran od Allāhove spletke, osim naroda propalog." [170]

Sve ove stvari bi trebale odvratiti Ādemovog sina od odmaranja i opuštanja. Čovjek je viđen u snu kako govori:

"Kako oko može spavati u miru i spokojstvu,
a u kojem od dva prebivališta će on boraviti –
nema garanta!"

Jedan od predanih *'ābidā* je na svojoj samrtnoj postelji bio upitan o svome stanju, na šta je rekao:

---

[169] *El-berzah* se odnosi na barijeru smještenu između osobe koja je umrla i ovosvjetskog života. Ovo je izraz koji se odnosi na prve etape života *āhireta*. Veoma dobar spomen *el-berzaha* i pitanja vezanih za njega se može biti naći u djelu Muhammed el-Džibālija, *"Život u berzahu"*.

[170] *sūra* el-E'rāf, 99. *ājet*.

"Niko ko uđe u qabur ne zna šta leži iščekujući,
izuzev Allāha, Onoga Koji do grobova vodi."

Na ovu temu je jedan od njih rekao:

"Allāha mi, kada bi čovjek znao za šta je stvoren,
niti bi bio nemaran, niti bi se odmorio.
Stvoren je za takvu stvar koju, kada bi je srca vidjela,
niti bi se zabavila niti zaspala.
Smrt, onda ka grobu, a onda proživljenje,
Grozote, užasi i strahote teške!
Za Dan Sakupljanja bi se ljudi trebali truditi,
klanjajući i posteći u dubokom strahu!
Ali smo mi, kad nam se zabrani ili naredi,
poput stanovnika pećine: budni, ali ipak uspavani!"

Zahvala pripada Allāhu Gospodaru svjetova. Neka su *salawāt* i *selām* na našeg *sejjida* (predvodnika, uglednika) Muhammeda, njegovu porodicu i njegove *ashābe*.

DOSADAŠNJA IZDANJA *"KELIMETUL-HAQQ"*:

- **Dokazi za obaveznost pokrivanja lica** *(Ebū Ahmed)*
- **Dokazi da je *isbāl harām*** *(Ebū Ahmed)*
- **Kritika demokratije i ilustracija njene stvarnosti** *('AbdulQādir bin 'Abdul'Azīz)*
- **Bolest *irdžā'a*** *(grupa autora)*
- **Šta čini *"Lā ilāhe illAllāh"*, a šta ga poništava?** *(Hamid 'Alī Khān)*
- **Kome se to priviđaju *tekfīrovci* u Sandžaku i Bosni?** (''*Proglas o tekfīru*'' i odgovori na njega) *(Kelimetul-Haqq)*
- **Zalutale sekte *sūfijā* i *ši'ījā*** *(Kelimetul-Haqq)*
- **Isukana sablja na psovača Allāha, vjere i Poslanika** *(Ebū Muhammed el-Maqdisī)*
- ***Šubhe* vezane za propis demokratije u islāmu** *(grupa autora)*
- ***'Aqīda* potpomognute skupine** *('AbdulMedžīd el-Munī')*
- ***Tewhīd el-hākimijje*** *(grupa autora)*
- **Allāhova pomoć je, zaista, blizu** *(Sulejmān bin Nāsir el-'Ulwān)*
- **Demokratija je vjera** *(Ebū Muhammed el-Maqdisī)*

- **Obaveze koje je dužan spoznati svaki muslīmān i muslīmānka** *(šejhul-islām Muhammed bin 'AbdulWehhāb*

- **Ovo je ono što vam je vaš Gospodar obećao** (Reagovanje na incident u Novom Pazaru ispred Arap-džamije) *(Kelimetul-Haqq)*

- **Podučavanje najvažnijim pitanjima** *(Ahmed el-Hālidī)*

- **Može li se opravdavati neznanjem u djelima *velikog širka* i *jasnog kufra*?** *(Ebū Muhammed)*

- ***Milletu* Ibrāhīm** *(Ebū Muhammed el-Maqdisī)*

- ***'Aqīda ehlis-sunneta wel-džemā'ata*** *(Metn/tekst sedam velikih djela 'aqīde muslīmāna na jednom mjestu, u jednoj knjizi: ''Wasitijjska 'aqīda'', ''Tahāwijeva 'aqīda'', ''Kitābut-tewhīd'', ''Tri načela'', ''Otklanjanje sumnji'', ''Djela koja izvode iz vjere'' i ''Šest načela'')*

- ***Šerī'atski* hidžāb** *(Kelimetul-Haqq)*

- **Istina o Turcima Osmanlijama** *(Ebū Ahmed)*

- **Muslīmān ili *mušrik*** *(Ebū Hamza el-Afgānī)*

- **Dokazi za propis prijateljevanja sa *mušricima*** *(šejh Sulejmān bin 'Abdullāh bin Muhammed bin 'AbdulWehhāb)*

- **Biografija *imāma* Ahmeda, *rahimehullāh***

- **Uzvišena znamenitost u vrlinama Ibn Tejmijje** *(imām el-Bezzār)*

- **Osnove sunneta (*Usūlus-Sunne*)** *(imām Ahmed ibn Hanbel)*
- **Islām – savršeno potpuna vjera** *(Muhammed el-Emīn eš-Šenqītī)*
- ***Iblīsova* obmana** *(Ibnul-Džewzī)*
- **Nije musliman onaj ko ne *tekfīri* zakonodavca (propisivača zakona) mimo Gospodara svjetova** *(Ebū Hamza el-Afgānī)*
- ***Mes'ele* vezane za *kufr u tāgūta*** *(Ebū Muhammed)*
- **Laž na vjeru *er-Rahmāna* u Korkutovom prijevodu Qur'āna** *(Ebū Ahmed)*
- **Počinilac *širka* nikada ne može biti musliman** *(Ebū Hamza)*
- **Vjerovanje *imāma* el-Buhārija** *(imām el-Lālikā'ī)*
- **Dovoljnost u vjerovanju** *(Ibn Qudāme el-Maqdisī)*
- **Ovo je naša vjera** *(šejh 'Abdullāh ibn Muhammed ibn 'AbdulWehhāb)*
- **Poniznost u namāzu** *(hāfidh Ibn Redžeb el-Hanbelī)*
- **Vjerovanje četvorice *imāmā*** *(Muhammed ibn 'Abdur-Rahmān el-Humejjis)*
- **Kufrovi Organizacije Ujedinjenih Nacija i njenih zemalja članica** *(Ebū Ahmed)*
- **Putovanje ka Allāhu** *(hāfidh Ibn Redžeb el-Hanbelī)*